

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ОСОБЛИВОСТІ МОВОВЖИВАННЯ ТА МОВЛЕННЄВОГО
КОДЕКСУ УГОРСЬКОМОВНИХ РОМСЬКИХ УЧНІВ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ МУКАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ

Барта Кароліна Кітті Жолтівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 7/27 жовтня 2020 року

Науковий керівник:

Газдаг Вільмош Вільмошович,
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри філології:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габілітований, доцент, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ОСОБЛИВОСТІ МОВОВЖИВАННЯ ТА МОВЛЕННЄВОГО
КОДЕКСУ УГОРСЬКОМОВНИХ РОМСЬКИХ УЧНІВ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ МУКАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Освітня програма: 014 Філологія «Мова і література угорська»

Барта Кароліна Кітті Жолтівна

Науковий керівник: **Газдаг Вільмош Вільмошович,**
доктор філософії, доцент

Рецензент: **Дудич Катерина Іванівна,**
доктор філософії, доцент

Берегове
2021

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszék

**A MUNKÁCSI JÁRÁS MAGYAR ANYANYELVŰ ROMA
TANULÓINAK NYELVHASZNÁLATÁRÓL ÉS NYELVI
ÉRTÉKÍTÉLETEIRŐL**

Szakdolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Barta Karolina Kitti

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Filológia «Magyar nyelv és irodalom»

Témavezető: Dr. Gazdag Vilmos,

PhD, docens

Recenzens: Dr. Dudics Katalin,

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ВІДОМОСТІ ПРО РОМСЬКУ НАЦІОНАЛЬНІСТЬ	7
1.1 Загальне про ромів	7
1.2 Роми у школі.....	8
1.3 Ситуація ромів на Закарпатті.....	10
2. МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОСТІ.....	12
2.1 Характеристика ромської мови, її використання.....	12
2.2 Мовна свідомість у ромської національності.....	14
3. ДАНІ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	16
3.1 Метод та презентація дослідження	16
3.2 Гіпотеза дослідження	17
3.3 Представлення результатів дослідження.....	18
ВИСНОВОК	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	43
РЕЗЮМЕ.....	46
ДОДАТКИ.....	47
Анкета (приклад заповненої анкети)	47

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
1. A ROMÁKRÓL	7
1.1 A romákról általánosan	7
1.2 Romák az iskolában	8
1.3 A romák helyzete Kárpátalján	10
2. A ROMA NEMZETISÉGŰ BESZÉLŐK NYELVI SAJÁTOSSÁGAI	12
2.1 A romák nyelvi jellemzői, nyelvhasználatuk	12
2.2 A romák nyelvi értékítéletei.....	14
3. KUTATÁSRÓL	16
3.1 A kutatás módszere, a minta bemutatása	16
3.2 A kutatás hipotézise	17
3.3 A kutatási eredmények bemutatása.....	18
ÖSSZEFOGLALÁS	42
FELHASZNÁLT IRODALOM	43
REZÜMÉ	46
MELLÉKLET	47
A kutatás során használt kérdőív (kitöltött példány)	47

BEVEZETÉS

A világon minden népcsoportnak megvan a sajátos nyelvhasználata. De még egy adott népcsoporton belül beszélt ugyanazon nyelv is különbözhet közösségenként. Hisz mindenki úgy beszél, ahogy azt eltanulta környezetétől. Ezért van az, hogy ugyanazt a nyelvet máshogy beszélik az ország egyik végében, mint a másikban (Szabó 2008:18).

A roma¹ népcsoportra is hat a környezete, és náluk ez külön hangsúlyt kap, hisz ők ahhoz a népcsoportoz tartoznak, akik nem rendelkeznek saját hazával, ezért bárhol vannak, idegenek. A világ számos pontján élnek, így minden csoportjukra eltérő környezet hat (Dr. Balogh – Fábiánné 2012: 21), ami kihatással van nyelvi jellemzőikre is. Még ha beszélik is a roma nyelv valamely változatát, arra környezetük nagy hatást gyakorol. Így vannak olyan roma közösségek, ahol egyáltalán nem, vagy csak alig beszélik a cigány nyelv bármely változatát, és a környezetét tartják anyanyelvüknek (Vekerdi 1990: 813–814).

Ez figyelhető meg nálunk, Kárpátalján is. Viszont a cigányok beszédjében még így is található eltérés a környezeti nyelvtől. Ez a különbség, valamint eltérő kultúrájuk, életmódjuk, szokásaik is hozzájárul ahhoz, hogy a többségi társadalom „másként” nézzen rájuk (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 26–27, 95).

Kárpátalján helyenként változó, hogy a roma gyerekek a többségi társadalom gyerekeivel együtt vagy tőlük külön, csak romákkal járnak iskolába. (Braun – Csernicskó – Molnár 2010: 60, 69).

Szülőfalumban, Barkaszón a roma tanulók egy része a magyar/ukrán gyerekekkel együtt jár iskolába, míg vannak, akik a „táborban” található, a Barkaszói Középiskola részeként működő iskolában tanulnak.

Szakdolgozatomban meg szeretném vizsgálni, mi jellemzi a munkácsi járásban található Barkaszói Középiskola, a Szernyei Általános Iskola valamint a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola tanulóinak nyelvhasználatát, milyen nyelveket ismernek, s hogyan viszonyulnak a roma és egyéb (a környezetben előforduló) nyelvekhez. Dolgozatom kérdőíves felmérésen alapszik.

¹ Továbbiakban a roma és cigány szót szinonimaként fogom használni.

1. A ROMÁKRÓL

1.1 A romákról általánosan

A cigányság etnikai kisebbségként számon tartott népcsoport. A kisebbség fogalma alatt „...egy többségi társadalom mellett élő, számbeli kisebbségben lévő csoport tagjait értjük” (Dr. Balogh–Fábiánné 2012: 16), akik rendelkeznek közös azonosságtudattal (Pásztor 2015: 97). Az etnikum pedig „kulturális jegyek alapján meghatározott csoport”-ot jelöl, ami létrejöhet az adott közösség önmeghatározása, vagy a többségi társadalom megítélése által (Dr. Balogh–Fábiánné 2012: 16). Tehát a roma közösség egy adott nép mellett élő, de tőlük kulturálisan különböző nép. Ebből is következtethetünk arra, hogy nincs saját hazájuk, országuk, a világon szétszórva, kisebbségként élnek. Eredetüket tekintve Indiából származnak, amit nyelvük bizonyít is, ugyanis az indiai és a cigány nyelv rokon egymással. A cigány nép létezése kezdetén rengeteget vándorolt. Így jellemző volt rájuk, hogy nem telepedtek le huzamosabb ideig egy helyen, kis viskókban, vagy mikor hol húzták meg magukat (Dr. Balogh–Fábiánné 2012: 41–44; Vekardi 1990: 813). Ez az életmód öröklődhetett tovább a mai értelemben vett cigány közösségek körébe is, akik – bár nem mindenki, de a legtöbbször igen – nem sokat adnak a helyre, ahol élnek.

Életmódjukat, kultúrájukat tekintve meg kell említeni, hogy náluk nagyon fontos szerepe van a családnak, ahol az anyát tekintik a család fejének. Bár látszólag az apa a domináns fő, de az anya az, aki foglalkozik mindennel (ház körüli teendők, gyermekek stb.), valamint pénzt is keres. Az apa a nehéz idők elkerülése végett keresi a nagyobb pénzösszegeket. A gyermekeket tekintve, a fiúkat értékesebbnek tartják, mint a lányokat, úgy vélik a megfelelő arány egy családban a legalább 3 fiú és egy lány (mert például a lány, ha férjhez megy, akkor hozományt is kell fizetni). A cigányság hagyományörző nép, ami a nők ruházkozásában is jól megmutatkozik, nagy hangsúlyt fektetnek a tradíciókra. Már a korábban élő cigány közösségekben is megfigyelhető volt az, hogy a fiatal lányok általában 13 éves koruk körül már férjhez mentek, 14 éves korukban már szülhettek is. Ez a szokás máig él, hisz köztudott hogy a romák viszonylag hamar házasodnak, vagy ha nem is házasodnak meg, de együtt élnek kiválasztottjukkal (Bari 2009: 1–2, 44–47). A roma közösségekben fontos dolognak számít egymás segítése, ami megnyilvánulhat pusztán bizonyos dolgok kölcsönadásában vagy akár a gyermekek nevelésében is. A javak közös használata is jellemző, ami a bőkezűség jele. Pénzüket általában multságokra költik, ahol a többieket megvendégelik, tehát nem saját célra fordítják, ami szintén nagylelkűségükre utal (Dr. Balogh – Fábiánné 2012: 45).

1.2 Romák az iskolában

A gyerekek iskolai esélyeit meghatározza az otthonról hozott értékrend. Ez a roma gyerekek esetében is igaz, iskolai teljesítményükre, esélyeikre kihatással van az, ahogyan saját közösségeikben beszélnek valamint az is, hogy más közösségek hogyan fogadják, értékelik beszédüket. Egyes közösségeket nem csak jellemzi sajátos beszédmódjuk, hanem meghatározza a társadalomban elfoglalt helyüket is.

Megfigyelhető, hogy a roma gyerekek sajátos nyelvi jellegzetességeire az iskoláknak az elutasításon kívül nincs egyéb értelmezhető válasza. A sajátos beszédmóddal az oktatási rendszer nem tud mit kezdeni. Az iskola nem tud mindenkinek egyenlő esélyeket biztosítani, bármennyire is célja, s ez a hiba sújtja a cigány gyerekeket is (Heltai 2016:260-261).

Réger Zita írásában tapasztalatai által azt mondja, hogy a pedagógusok legnagyobb nehézsége a roma gyerekek tanítása során azok nyelvi sajátosságaiból fakad: nem nagy a szókincsük, nem értik a tankönyvben leírtakat, a tanár felszólalását, a különböző kérdéseket és feladatokat. De nem csak a „roma nyelvet” beszélő cigányoknál figyelhetőek meg ezek a nehézségek, hanem minden – még a magyar anyanyelvű – roma közösségnél is. Ennek oka – egy viszonylag új kutatási irányzat („a nyelvi szocializációs folyamatok antropológiai szempontú elemzése”) szerint – a nyelvi szocializáció, azaz a gyerek otthon minden (kulturális, szociális) nyelvhasználati módot elsajátít, nem csak az anyanyelv grammatikáját. Az iskoláskor előtt a roma gyerekek otthon elsajátított nyelvi mintáiból kimarad az olvasás, az írott nyelvvel való kapcsolat, az, amit egy iskolát ismerő, iskolaközpontú környezetben felnövő gyerek még a tanítása előtt bizonyos mértékben megismer. Ugyanis az iskolázott családok gyerekei már egészen kicsi koruk óta kapcsolatban vannak az írás-olvasás jelenségével, sok tapasztalatra tesznek szert írott, nyomtatott szövegekkel kapcsolatban (pl.: képeskönyv lapozgatása, különböző felíratok megfigyelése, olvasott mese hallgatása, stb.). Így ezek a gyerekek mire iskolába mennek, már valamilyen szinten kapcsolatba lesznek az írás-olvasás készségeivel, s ezekre a készségekre épít az iskola. Mindez azonban a roma családokban nem figyelhető meg. A roma gyerekek tekintetében otthon és az iskolában elvárt nyelvhasználati sajátosságok eltérőek, eredményezve ezzel az iskolai kudarcot a cigány gyerek számára. Az eredményesebb oktatás tekintetében megoldás lenne a különbségek áthidalása, azaz a cigány gyerekek iskola előtti nevelése, ami hatékony módszer lenne a felzárkóztatásra, s a későbbiekben már nem pótolandó (Réger 2001:85–89).

Számos kutatás bizonyítja, hogy az iskola előtti nevelés a romák iskolai felzárkóztatásának elengedhetetlen feltétele, és hozzájárul az iskolai sikeresség kialakulásához. Fontos lenne tehát óvodába járatni a gyereket, ugyanis az óvodában a gyerek számos készséget, ismeretet elsajátíthat, továbbá rendszerességhez szoktatja mind a gyereket, mind pedig a szülőt. Az iskola előtti nevelés, az iskolára való felkészülés kiemelkedően fontos, mivel ha a gyerekek és családjának életében az iskola az első olyan hely, mely nagy részt foglal el benne, akkor nem váratlan az ottani sikeresség hiánya, majd a hiányzások és évismétlés sem. Az évismétléssel járó „túlkorosság” (legyen az 2 vagy akár 4 év korkülönbség) 11-12 éves korig még nem jelent túlzott eltérést, viszont a későbbiekben, a serdülőkorban különböző hatásai lehetnek, akár pszichológiai és pedagógiai problémák előfordulásához is vezethet. A cigány családokban betöltött roma gyerek szerepe, feladatai különböznek a tőle fiatalabb osztálytársaitól, ami ellen a pedagógus nem tud mit tenni, s ez alapja lehet a későbbi osztályokban előforduló újabb évismétlésnek, vagy az iskola nem befejezésének, a továbbtanulás megakadásának (Forray R. 2002: 24-26).

Az iskola felfogható egy olyan társadalmi intézménynek, mely hierarchiára épül. A hierarchia alapja pedig viselkedésben és a nyelvi megnyilvánulásban keresendő. Hierarchia figyelhető meg a tanár-diák viszonyban, és akár a többségi és kisebbségi tanulók között is.

A nyelvben megmutatkozó eltérések társadalmi egyenlőtlenséget is szülhetnek (Jani-Demetriou 2016: 3–5).

A kárpátaljai iskolákban egyre inkább észrevehető a magyar osztályok tanulói számának csökkenése, vagy „elcigányosodása”, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy sok magyar család költözik külföldre, illetve, hogy a romák körében a legnagyobb a gyermekszületések száma. Másrészt pedig azzal, hogy sok szülő az államnyelv jobb elsajátításának reményében (Orosz 2010: 106; Séra 2010: 180), vagy épp a magyar osztályok megnövekedett roma létszámára való tekintettel egy másik, „magyarabb” iskolába (Ferenci-Séra 2012: 488), vagy esetleg ukrán osztályba írta gyermekét. Egy kutatás szerint azok a szülők, akik ezt teszik, tettüket azzal magyarázzák, hogy az az iskola vagy óvoda, ahova romák is járnak vesztett a színvonalából (Braun–Cserniczkó–Molnár 2010: 71–74).

A szegregált oktatásnak megvannak az előnyei és hátrányai is. Mellette szól az, hogy egy „cigány iskolába” sokkal többet fognak járni a cigánygyerekek, hisz ott „csak ők vannak”. Másrészt a tanár-szülő kapcsolat is eredményesebb, a tanárok betekinhetnek egy-

egy család életébe, jobban oda figyelnek így a roma gyerekekre, mintha vegyesen a többségi társadalom gyermekeivel együtt tanítanák őket. Valamint a roma gyerekek itt nagyobb biztonságban érzik magukat. Az együtt tanulás eredményes abban az esetben, ha az adott cigány család hasonló körülményekkel rendelkezik a többségi társadalom gyermekeivel. Ez leginkább akkor figyelhető meg, ha a roma család nem egy cigány közösséggel él, hanem külön (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 80–81). „A kárpátaljai romák legnagyobb része magyar anyanyelvű, éppen a romáknak a magyarokétól eltérő nyelvi szocializációs modellje miatt, az iskolába lépő magyar és roma gyerek nem azonos anyanyelvi nyelvváltozatot hoz az iskolába” (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 81). S ez is egy kudarc lehet a roma gyerek számára a más gyermekekkel való együtt tanulás során, mást tartanak normának szemben azzal, amit ők beszélnek.

A cigány iskolákban dolgozó pedagógusoknak jobban oda kell figyelni a diákok hiányzásaira, ugyanis míg egy nem roma iskolában a tanulók többnyire járnak iskolába, addig itt a roma gyerekek többen hiányoznak. A pedagógus feladata, hogy ezt a helyzetet kezelje, és visszairányítsa a gyermeket az iskolapadba. Fontos feladata még, hogy a tanórákat jól megszervezze, érdekessé tegye a gyerekek számára, oda figyelve mindenki igényeire (Braun –Csernicskó – Molnár 2010: 82).

A kárpátaljai romák iskolai teljesítménye elsősorban nem attól függ, hogy külön osztályban/iskolában tanulnak-e. Mindkettőhöz megvan a lehetőség és egyéntől függ, hogy melyikkel él. A probléma inkább az őket ért kiközösítés. Fontos hogy ne érje a roma gyerekeket megkülönböztetés, ez a tanulmányi teljesítményükre is nagy hatással van. A pedagógusnak fel kell készülniük a roma gyerekek oktatására. Gátolhatja teljesítményüket, hogy iskolai keretek között nem esik szó saját kultúrájukról, nyelvükről. Eredményes lenne az erről való oktatás bevezetése (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 87–89).

1.3 A romák helyzete Kárpátalján

Kárpátaljára jellemző a „soknemzetiségűség” azaz több nemzet is él itt egyszerre. A romák is beletartoznak azon népek listájába, akik megtalálhatóak Kárpátalja lakossága között. A 2001-es népszámlálási adatok szerint az összlakosság 1,1%-át teszik ki. Azonban sokan közülük nem is vallják magukat romának. Azok többsége viszont, akik a romákhoz sorolják magukat, Ukrajna területén belül, Kárpátalján fordulnak elő a legnagyobb arányban, szórványban. Legtöbbjük a megye nyugati részében él. Különböző források alapján 2016-ban Kárpátalján a romák száma kb. 47 ezerre volt tehető. A Kárpátalján élő cigányok anyanyelvi összetétele változatos, ugyanis vannak, akik a cigány, mások a

magyar, vagy épp az ukrán nyelvet tartják anyanyelvüknek, attól függően, hogy Kárpátalja melyik részén élnek. Azonban azt nem lehet tudni, hogy az új nyelvtörvényben, a kisebbségi nyelvek között megnevezett „cigány nyelv” mely változatát beszélik azok, akik ezt tartják anyanyelvüknek. Legtöbben a magyar anyanyelvű cigányok vannak, viszont nyelvhasználatuk nem egyforma a nem roma nemzetiségű magyar anyanyelvűek nyelvhasználatával. (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 17–19, 23, 26–27, 30; Molnár–Molnár D. 2005: 20; Molnár–Csernicskó–Braun 2016: 93, 95). A Kárpátalján élő romák 44,7%-kának esik egybe a nemzetisége és az anyanyelve (Beregszászi–Csernicskó 2004:30).

Életkörülményeikre jellemző, hogy elkülönítve, „táborokban” élnek, amelyek rendszerint egy-egy település végén, mellék részén fekszik. Itt a romák szinte teljesen vagy részben elzárva, „minden” nélkül (gáz, vezetékes víz stb.) élik mindennapjaikat. Több helyen előfordult az, hogy a cigányoknak e táborokban saját templomot, iskolát, óvodát építettek, mintegy ténylegesen kiközösítve és elzárva őket a település közösségétől (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 51). Ugyanakkor a negatív sztereotípiák irányában a többségi társadalom részéről sem ritka, melynek oka szegényes életkörülményeikben, eltérő kultúrájukban, jellegzetes nyelvi, etnikai jegyeikben keresendő (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 95). A negatív sztereotípiák diszkriminációt von maga után, ami az élet számos területén is megmutatkozik.

A kárpátaljai magyarok előítéletekkel teli viszonya a romákhoz jól észrevehető, egy az itt élő magyarok más itt élő etnikai csoportokhoz fűződő kapcsolatukat vizsgáló kutatás eredményeiből. A kutatás azt vizsgálta, hogy a Kárpátalján élő magyarok egyes etnikai csoportokat milyen mértékben tudnak elfogadni. Kiderült, hogy a romákat tudják a legkevésbé, ugyanis a velük vállalt legközelebbi viszony, amit a magyarok még bevállalnak az az egy településen való élés (Beregszászi–Csernicskó–Hires–Márku 2003: 240).

2. A ROMA NEMZETISÉGŰ BESZÉLŐK NYELVI SAJÁTOSSÁGAI

2.1 A romák nyelvi jellemzői, nyelvhasználatuk

„A cigány nyelv az indoeurópai nyelvcsoporthoz, az indoiráni élőnyelv-csoportba tartozik. Az indoeurópai nyelvekkel közös alapnyelvből származik, amely a Kr.e. 3. évezred előtt nagyjából egységes volt.” (Palla 2009: 5). Azonban a cigányokra folytonos vándorlásuk során, mindenütt ragadt valami, ami nyelvükben figyelhető meg leginkább. Minél tovább éltek egy adott országban, annál több nyelvi jellemzőt vett át az ottani nyelvből a sajátjuk. Ez az ún. tevékenységük, hogy egy adott nyelv nyelvi sajátosságait belevonták sajátjukéba, mutatja meg azt, hogy vándorlásuk során mikor hol jártak épp, így az átadó nyelvnek az adott időben jellemző tulajdonságait tették bele sajátjukéba (Dr. Balogh–Fábiánné 2012: 41).

A cigány nép saját anyanyelvét romaninak nevezi, mely sajátos helyzettel rendelkezik. Az, hogy a cigányok mindenhol szétszóródva kisebbségként élnek, befolyásolja nyelvi sajátosságaikat is. Nyelvüket csak a családban, közösségeikben használhatják. Az élet egyéb területein nincs lehetőségük arra, hogy anyanyelvük segítségével boldoguljanak (esetleg egyes iskolákban tantárgyként jelenhet meg a romani nyelv). Tehát a romáknak muszáj a többségi társadalom nyelvét beszélni. Ezáltal tesznek szert két- vagy akár többnyelvűségeire is (Szalai 2015:122; Szalai 2006: 164-166). Megfigyelhető, hogy a cigány nyelvre mindenütt nagy hatással van a befogadó nép nyelve. Előfordulhat, hogy helyenként a romák már csak azt beszélnek (Vekerdi 1990: 814). Az is megfigyelhető, hogy különböző országokban élő cigány népcsoportok másként beszélnek a cigány nyelvet (egy-egy fogalmat például másként fejeznek ki). Ez alapján egységes cigány nyelvről nem beszélhetünk, csak annak változatairól (Vekerdi 1990: 813).

A cigány nyelven belül négy romani dialektuscsoportot különíthetünk el, melyek a következők: balkáni, vlah, centrális, északi (mindegyik rendelkezik több alcsoporttal). A csoportok nevei keletkezési helyeikre célozhatnak Európában. A balkáni csoportnál a nagymértékű görög és török nyelvhatás figyelhető meg. E csoporton belüli egy visszafogottabb déli ághoz tartozik a többnyire Görögországban, Macedóniában és Albániában beszélt arli, a leginkább Észak-Görögországban és Törökországban elterjedt szepteci, a szófiai erli és a Grúziában használt krími romani csoportok. A balkáni csoport másik ágához sorolják az „ún. drindári-kalajdzsi-bugurdzsi” nyelveket. A vlah romani dialektuscsoporthoz tartozó alcsoportok közös jellemzője az erős román hatás. A vlah déli csoport változatait főként Görögországban (vlah romani változatok), Szerbiában, Boszniában, Albániában és Koszovóban (ún. gurbet-típusú romani változatok) beszélnek,

míg az északi vlah alcsoport nyelveit Közép-, Kelet- és Nyugat-Európán kívül Észak-Amerika államaiban is. A centrális dialektuscsoport északi alcsoportjához sorolandó a nyugat- és kelet-szlovák romani, valamint Dél-Lengyelország és Kárpát-Ukrajna roma lakosai is beszélnek ide tartozó változatokat. A déli centrális csoporthoz tartozik a dél-szlovákiai, és néhány magyarországi közösségekben is beszélt romungró nyelv, illetve a vend és ausztriai romani fajták. Az utolsó nagy dialektuscsoport (északi) északkeleti ágába tartoznak az észak-orosz, xaladitka és a lengyel roma közösségekben beszélt változatok. Az északnyugati alcsoport központja a német nyelvterület, ide sorolható a szintó-mánus és a finn romani nyelvfajták. Az északi dialektus csoport külön alcsoportja volt a brit romani, amit ma már nem beszélnek, hanem csak az angol nyelvbe bekerülve romani eredetű szókészletként létezik. Az ibériai romani is az északi változatokkal volt rokon, viszont mára már kihalt. Spanyol, katalán, baszk alapú „pararomani” változatokban bukkanhat fel káló néven ismerve (Szalai 2006: 170-172). A romani nyelv tulajdonképpen a világon használt romani nyelvváltozatok, nyelvjárások összefoglaló megnevezése, tehát gyűjtőnévként funkcionál (Lakatos 2018: 27).

A romani nyelvű írásbeliséggel kapcsolatban meg kell említeni, hogy viszonylag új jelenség. Tehát elterjedt standard változata nincs. A romani nyelvet beszélők számára az anyanyelven történő „alfabetizáció” lehetősége korlátozott mértékű. Ha meg is valósul, csak a többségi társadalom nyelvén történő írás-olvasás elsajátítása után, és többnyire önerőből (Szalai 2006: 168-169).

A cigányság, mint már kiderült vándorló népcsoport volt. Magyarországra a 16. század folyamán kezdtek el tömegesen özönlenni. Aztán a későbbi századokban még ez többször is előfordult. A cigány nép nyelve hatással volt a magyar nyelvre, több jövevényszót is átvett a magyar a cigány nyelvből. Ezen szavak száma kapcsán nincs pontos válasz kb. több száz szót is tartanak roma nyelvből átvettnek. Azonban az átvétel az többféle képen is előfordulhat. Schirm Anita ezt így fogalmazza meg: „A cigányból kölcsönzött jövevényszavak vagy változatlan formában kerülnek át a magyarba, vagyis teljes egészében átkerül a hangalak és a jelentés, ahogy azt a fenti szavak nagy része is mutatja, vagy pedig magyar honosító képzők (-l, -z, -g) kerülnek az idegennek érzett szavakhoz (például: rovázik). Gyakori továbbá a szóvég lekopása is (például: magyar bibasz < cigány bibastalo). Nem mindig alapalakjukban kerülnek át azonban a cigány átadó nyelvi alakok, hanem sokszor többesszám nominativusi alakjukban, gyűjtőnévi értelemben. Például: lóvé 'pénz' (lovo többesszáma love); lila 'kártya' (lil többesszáma lila)” (Schirm 2006: 152).

Ahogy már említettem nincs egységes cigány nyelv, ugyanis a cigány népcsoportok legtöbbje letelepedett egy adott területen, ahol nyelvükre hatással volt a többség nyelve. Az őseredeti cigány nyelvet csak a „kóbor cigányok” beszélik, ugyanis az ők nyelvükre nem érkezett hatással lenni semmilyen nyelv, mivel nem töltenek sehol sem annyi időt, hogy érkezzék nyelvüket befolyásolni valamely más nyelv.

Horváth Rudolf írásában úgy véli, hogy: „Aki a mi kóbor cigányaink nyelvét megtanúlja, az megérti a többi cigány tájnyelveket is”. Nyelvükre jellemző, hogy valamely szóra, ha nincs megfelelőjük, akkor a magyar kifejezést használják a következő végződések valamelyikét hozzá rakva az adott szóhoz: o, í, vo, ó, vój. (pl.:” pl. görcs = görcso, söprű = söprűvó, őrmester = őrmesteri vagy őrmesteró, bába = bábavój, kandúr = kanduri”) (Horváth 2014: 9).

2.2 A romák nyelvi értékítéletei

A nyelvi értékítélet a nyelvi attitűdnek részeként definiálható (Domonkosi 2007:39). A nyelvi attitűd az embernek a nyelvekkel szembeni beállítottságát, bármely nyelvi jelenséghez, annak beszélőjéhez történő viszonyulását jelöli. Egy adott nyelvre való reagálást jelent (Nagy 2018: 8). A nyelvi értékítélet az attitűd viselkedésbeli elemét jelenti, amikor magáról az emberről állítunk valamit nyelve, nyelvhasználata alapján. Viszont tágabb értelemben jelentheti maguknak a nyelvi jelenségeknek a megítélését is, hisz az azokról történő vélekedések elengedhetetlenül kapcsolódnak a társas kapcsolatrendszerhez (Domonkosi 2007:39). Tehát egy adott ember személyiségének megítélése nyelve, nyelvhasználata alapján nem történhet meg nyelvi sajátosságainak véleményezése nélkül.

A nyelvi attitűd, értékítélet kialakulását sok minden befolyásolhatja, például a nem, az életkor, különböző kulturális hatások (család társadalmi helyzete, szülők iskolázottsága), nyelvi háttér (melyen leginkább a szűkebb környezet, család értendő) és a nyelvi képesség (Duray 2008: 5-6; Szabó 2008: 14-15), továbbá a kommunikációs partnerünk személyes és beszédmódja is. Hisz egy beszélgetés során érzékelhető az egymás közötti viszony, melyhez saját belátásunk szerint igazodunk. Példák támasztják alá azt is, hogy ha valakivel szemben negatív attitűd alakul ki bennünk, akkor elutasítóak vagyunk vele, viszont ha pozitívan ítéljük meg, akkor elkezdjük átvenni nyelvi megnyilvánulásainak jellemzőit, stílusát (Jani-Demetriou 2016: 3-5). Meghatározó az is, hogy az emberek általában hajlamosak a saját anyanyelvüket felbecsülni, más nemzetek nyelveit pedig alábecsülni. Bizonyos nyelvekhez fűződő beállítódást meghatározhatják a politikai viszonyok, nemzetközi kapcsolatok, a nyelvekben előforduló hangok gyakorisága,

a hanglejtés, beszédtempó, a beszédegységek hosszúsága is. Nyelvváltozatok terén mindez a nyelvterülettől és nyelvhasználóktól is függ. Egyes nyelvváltozatok lehetnek általánosan elfogadottak (standard), de vannak olyanok (regionális köznyelv, nyelvjárás, szociolektusok), melyeket csak egyes társadalmi rétegek beszélnek. Így e nyelvváltozatok megítélése az egész társadalmat tekintve eltérő (Szabó 2008:16-19).

A romák mindenütt, a világ bármely részén legyenek is, kisebbségben élő nemzetnek számítanak (Dr. Balogh–Fábiánné 2012: 16, 41). Ebből adódóan, az adott többségi nyelvhez való viszonyulásuk eltérő lehet, mint a többségi társadalom saját nyelvéhez történő bealítódása. De persze ez attól is függhet, hogy a cigányok melyik nyelvet tekintik anyanyelvüknek, ugyanis nem minden roma beszél a „roma nyelvet”, akik beszélik is, sem mindenütt egyformán (Vekerdi 1990: 813). Ez befolyásolhatja magához a „roma nyelvhez” vagy a többi nyelvhez való viszonyulásukat is.

Kisebbségi személyek körében például befolyásoló tényező lehet saját nyelve megítélésében, hogy érték-e már negatív élmények a többségi nyelv beszélői által anyanyelvhasználatuk miatt, került-e már például összetűzésbe saját nyelvhasználatuk okán egy többségi nyelvet beszélővel. A „megfélemlített anyanyelvhasználat” jelensége is előfordulhat, mely során a többségi nyelvet használók megbélyegzik a kisebbségieket anyanyelvük miatt, s ez negatívan hat azok saját és a többségi nyelvekhez való viszonyulásában. Azaz a beszélő nyelvi attitűdjét befolyásolhatja, az adott nyelv, közösségben betöltött szerepe (Márku 2009: 219).

Kárpátalján a romák, mint kisebbség a kisebbségben élnek. S vannak köztük, akik az ukránt, a magyart vagy épp a roma nyelv valamely változatát tartják anyanyelvüknek (Braun–Cserniczkó–Molnár 2010: 26). S mivel az emberek hajlamosabbak saját anyanyelvüket pozitívabban értékelni (Szabó 2008:16), így a különböző anyanyelvű romáknak eltérő nyelvi attitűdjük alakulhatott ki. Azonban az is megfigyelhető a Kárpátalján élő magyar vagy ukrán anyanyelvű cigányoknál, hogy nyelvhasználatuk másabb, eltérően beszélnek, mint a nem roma, magyar és ukrán anyanyelvű személyek (Braun–Cserniczkó–Molnár 2010: 26–27). Ebből következtethető, hogy a magyar vagy épp ukrán anyanyelvű nem roma emberek másként viszonyulnak a saját nyelvhasználatukhoz, s megint másként az ugyan ilyen anyanyelvű, de mégis más nyelvhasználattal rendelkező romákhoz. Kutatások bizonyítják például, hogy a kárpátaljai magyarok saját nyelvváltozatukhoz pozitívan viszonyulnak (Márku 2009: 219), viszont a többségi társadalom sokszor kiközösíti a romákat, s ehhez a kiközösítéshez eltérő nyelvük/nyelveik is hozzájárul/nak (Braun–Cserniczkó–Molnár 2010: 95).

3. KUTATÁSRÓL

3.1 A kutatás módszere, a minta bemutatása

A barkaszói, szernyi és munkácsi roma tanulók nyelvhasználatának és nyelvi attitűdjének felderítése céljából felmérést végeztem körükben, melyet kérdőíves formában készítettem el. A felmérés a Barkaszói Középiskola, a Szernyei Általános Iskola valamint a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola 5-9 osztályos tanulói körében zajlott.

Barkaszóról tudni kell, hogy főként magyar lakosok élnek itt, viszont néhány ukrán család is előfordul, s jelentős a cigány lakosok száma is. A barkaszói roma közösség a falu szélén él egy nagyobb területen. Bár vannak, akik felköltöztek közülük a faluba. A Barkaszói Középiskolában jelentős a roma tanulók száma, azonban kevesen járnak közülük rendszeresen iskolába, leginkább a felsőbb osztályokban figyelhető meg a nagyfokú hiányzás. Akik feljárnak, többnyire a magyar osztályokban tanulnak, viszont előfordul, hogy a párhuzamosan működő ukrán osztályokban is található egy-két roma gyerek. Sok cigány tanuló jár még a táborban található, a Barkaszói Középiskola részeként működő intézménybe is.

Szernye – Barkaszóhoz hasonlóan – magyarlakta falu, az itteni romák, szintén a falu szélén élnek, a táborban. Itt nem jellemző, hogy a romák felköltöznek a faluba. Akárcsak Barkaszón, itt is van a tábor területén a Szernyei Általános Iskola részeként működő cigány iskola, ahová az 1-4 osztályos tanulók járnak, a felsőbb osztályosok pedig feljárnak a falusi iskolába tanulni.

Munkács főként ukrán lakosságú, magyarok és cigányok jelentősen kevesebben vannak. A Munkácsi 14. sz. Általános Iskolába csupán csak roma tanulók járnak, ezért „cigány iskola” néven is emlegetik. Az iskola két külön épületben összpontosul. Az egyikbe az elemi, 1-4 osztályos tanulók járnak, a másikban pedig 5-9 osztályos diákok tanulnak. Mindkét épület Munkács városának szélén található, a munkácsi roma tábor területéhez közel.

Összesen 75 tanulót kérdeztem meg, Barkaszóról 26-ot, Szernyeről 29-et és Munkácsról 20-at. Azt, hogy helyenként a különböző osztályokból hány tanuló adatait sikerült felvenni, az 1. táblázat foglalja össze. A kérdőíveket én töltöttem ki a tanulók válaszai alapján.

	Barkaszi Középiskola	Szernyei Általános Iskola	Munkácsi 14. sz. Általános Iskola
5. osztály	9	5	5
6. osztály	5	6	5
7. osztály	4	7	3
8. osztály	3	6	4
9. osztály	5	5	3

1. táblázat: A felvett adatok eloszlása (N=75)

A kérdőívben tettem fel kérdéseket a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozóan, abból a célból, hogy kiderüljön, hányan vallják magukat roma nemzetiségűnek, továbbá hogy milyen nyelvet tartanak anyanyelvüknek. Kitértem az anyanyelven kívül egyéb nyelvek használatára is, hogy kiderüljön mennyire jártasak azokban. Külön rákérdeztem, hogy beszél-e ők, vagy valaki a családjukból bármelyik roma nyelvjárást, illetve érdekelt, mennyire fontos számukra, a „roma nyelv” ismerete, ebből is következtetve a „roma nyelv” felé kialakult nyelvi attitűdjükre. Kitértem a szülei anyanyelvére, iskolázottságára, foglalkozására és a családtagok számára is, melyek befolyással vannak, lehetnek saját életükre, meglátásaikra, nyelvi attitűdjük kialakulására. Megkérdeztem, szerintük van-e olyan, hogy „szép nyelv”, és hogy mi jellemző a „szép beszédre”, hogy megtudjam, mi alapján tartanak egy nyelvet szépnek. Ezekből adódóan rákérdeztem arra is, hogy a saját beszédüket szépnek tartják-e. Érdekelt, hogy valaki beszédmódjuk miatt gúnyolta vagy dicsérte-e már őket, esetleg valaki szokott-e javítani rajta. Rákérdeztem, hogy a hozzájuk valamilyen szinten köthető nyelveket szépnek tartják-e, és hogy szerintük milyen mértékben hasznosak, előnyösek, könnyűek, elismertek máshol ezek a nyelvek. Érdekelt az is, hogy a megkérdezettek szerint hol beszélnek legszebben magyarul. Rákérdeztem későbbi terveikre foglalkozás terén, továbbá hangsúly fektettem arra, hogy szerintük érhet-e akármilyen hátrány valakit roma nemzetisége miatt.

3.2 A kutatás hipotézise

A felméréssel kapcsolatos előzetes feltételezéseim a következők:

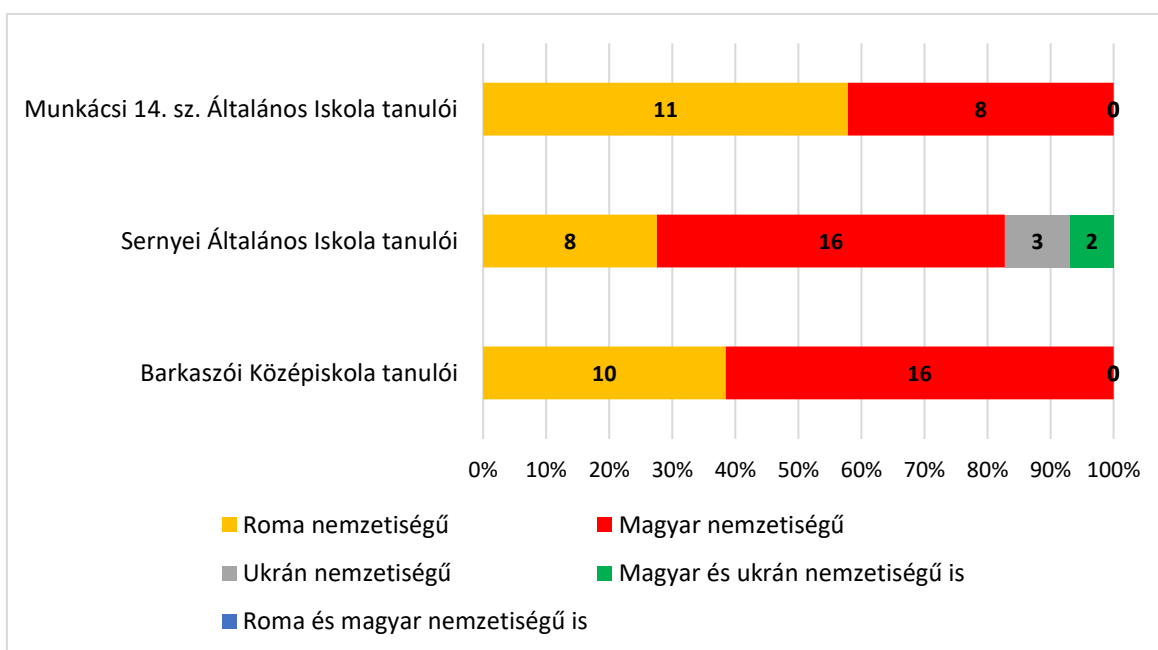
H1: A roma tanulók nem ismerik a „roma nyelvet”.

H2: A környezeti nyelvek (ukrán, orosz) ismerete a városi roma tanulók körében nagyobb arányban fordul elő, mint a falusi roma tanulóknál.

H3: A tanulók véleményei különböző nyelvekről összefügghet azzal, hogy mennyire ismerik, beszélnek azokat.

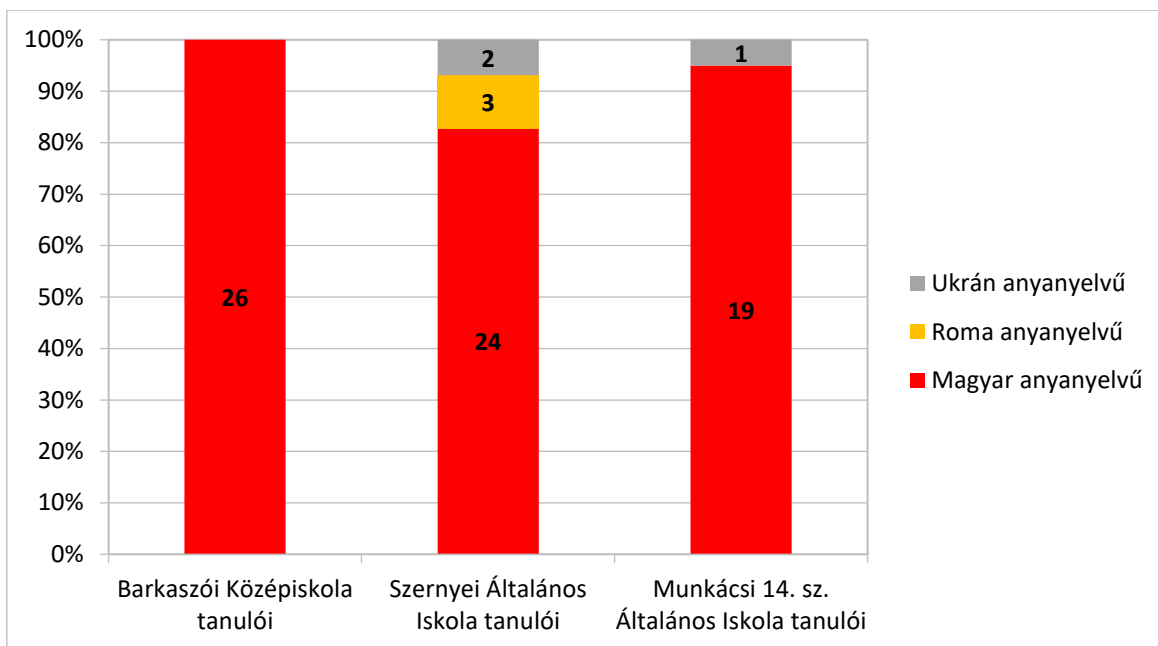
3.3 A kutatási eredmények bemutatása

A Barkaszói Középiskola roma tanulói körében nem mindenki tartja magát cigány nemzetiségűnek. Az 5. osztályos tanulók közül például mindenki magyarnak nevezi magát, a többi osztály tanulói körében pedig valaki magyar, valaki pedig cigány nemzetiségűnek vallja magát. A Szernyei iskola roma tanulói is többnyire magyar nemzetiségűnek tartják magukat, itt azonban a 6. és 7. osztályos tanulók körében előfordult, hogy egyesek önbevallásuk szerint ukrán nemzetiségűek, valamint egy 6. osztályos és egy 8. osztályos tanuló egyszerre ukrán és magyar nemzetiségűnek is nevezi magát. Önbevalláson alapuló cigány nemzetiségű tanulók viszonylag kevesen vannak itt, mindegyik osztályból egy-két ember akad, kivéve az 5. osztályos adatközlőket, akik körében senki sem tartja magát roma nemzetiségűnek. Munkácson azonban a többség cigány nemzetiségűnek tartja magát, de sokan vannak, akik magyarnak, és volt egy 9. osztályos tanuló, aki szerint ő egyszerre cigány és magyar nemzetiségű is (1. ábra).



1. ábra: Az önbevalláson alapuló nemzeti eloszlás

Barkaszón mindenkinek a magyar az anyanyelve. Szernyén is a többség magyar anyanyelvvvel rendelkezik, viszont három 9. osztályos tanuló a cigány nyelvet mondta anyanyelvének (korábban cigány nemzetiségűnek is vallották magukat, viszont a későbbi kérdésre, hogy beszélsz-e valamilyen roma nyelvjárást, e tanulók közül kettő nemmel válaszolt), valamint két 7. osztályos tanuló ukrán anyanyelvűnek vallotta magát (korábban ukrán nemzetiségűnek is nevezték magukat). A munkácsi tanulók körében majdnem mindenki magyar anyanyelvvvel rendelkezik, kivéve egy 5. osztályos tanuló lányt, aki ukrán anyanyelvűnek mondta magát (2. ábra).



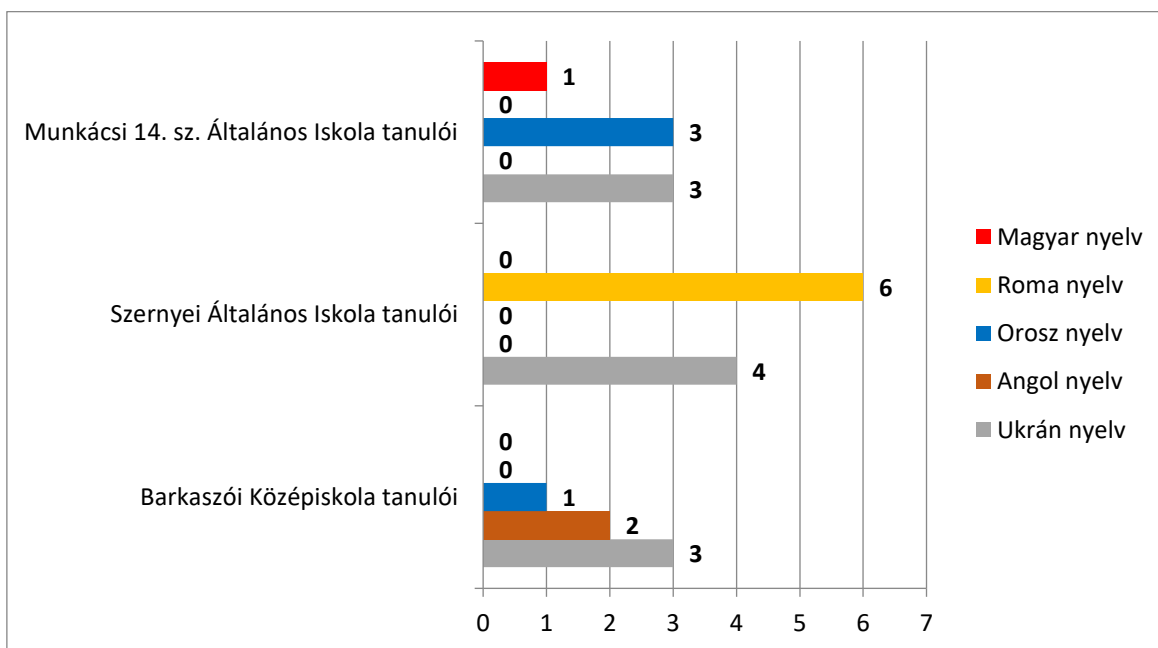
2. ábra: Az adatközlők önbevallás szerinti anyanyelve

Barkaszón a tanulók nagy része anyanyelvén kívül nem beszél más nyelvet, csupán három tanuló válaszolta azt, hogy beszél egy kicsit ukránul, valamint másik két diák mondta az angol nyelvre ugyanezt, illetve egy 8. osztályos tanuló állította, hogy beszél kicsit oroszul az anyanyelvén kívül. A „roma nyelvet” a barkaszói adatközlők közül senki sem beszéli, viszont a 26 tanulóból 14 szeretné megtanulni, s ha lenne lehetőségük roma nyelvet tanulni, akkor élnének vele, azért: „mert mással is tudnék beszélni” „mert több emberrel tudok beszélni”. E tanulók között van azok szinte mindegyike, akik roma nemzetiségűnek is tartják magukat. A maradék 12 tanuló, akik nem szeretnék megtanulni a roma nyelvet, korábbiakban magyar nemzetiségűnek mondták magukat, kivéve egy diákot, aki korábban cigánynak vallotta magát, de még sincs hajlandóság benne a „roma nyelv” megtanulására.

A szernyei tanulók arra a kérdésre, hogy anyanyelveden kívül beszélsz-e más nyelvet nemmel feleltek, kivéve négy tanulót, akik az ukránt említették, viszont közülük kettő (két 7. osztályos diák) korábban az anyanyelvükre (és a nemzetiségükre) is az ukrán nyelvet mondták. Arra a kérdésre, hogy beszélnek-e valamilyen roma nyelvjárást, hatan válaszoltak igennel, viszont közülük csupán ketten vallották korábban cigány nemzetiségűnek magukat. A másik két tanuló, akik állításuk szerint szintén ismernek valamilyen roma nyelvjárást magyar nemzetiségűnek mondták magukat korábban. Itt is, akárcsak Barkaszón megfigyelhető, hogy többnyire azokban van hajlandóság a „roma nyelv” megtanulására, akik romának is vallják magukat, kivételt képez két roma tanuló, akik nem szeretnék megtanulni a „roma nyelvet”, viszont válaszukat nem indokolták meg. Elmondható a szernyei diákok tekintetében, hogy számos önbevallás szerinti magyar

nemzetiségű tanuló is szeretné megtanulni a „roma nyelvet”. Akikben van hajlandóság e nyelv megtanulására, a következő indokokat mondták: „*mert szip*”, „*mert akarok, mert jó a roma nyelv*”, „*hogy okosabbnak nézzenek*” stb. Összességében tehát az eredmények Barkasóhoz hasonlíthatóak ezen a téren, ugyanis nem sokkal, de többen vannak azok akik nem tanulnák meg a „roma nyelvet”, mivel: „*nem szeretem*”, „*mert nem szeretek tanulni*”, „*mert magyart tudok és nem szeretnék olyan nyelvet megtanulni*” stb.

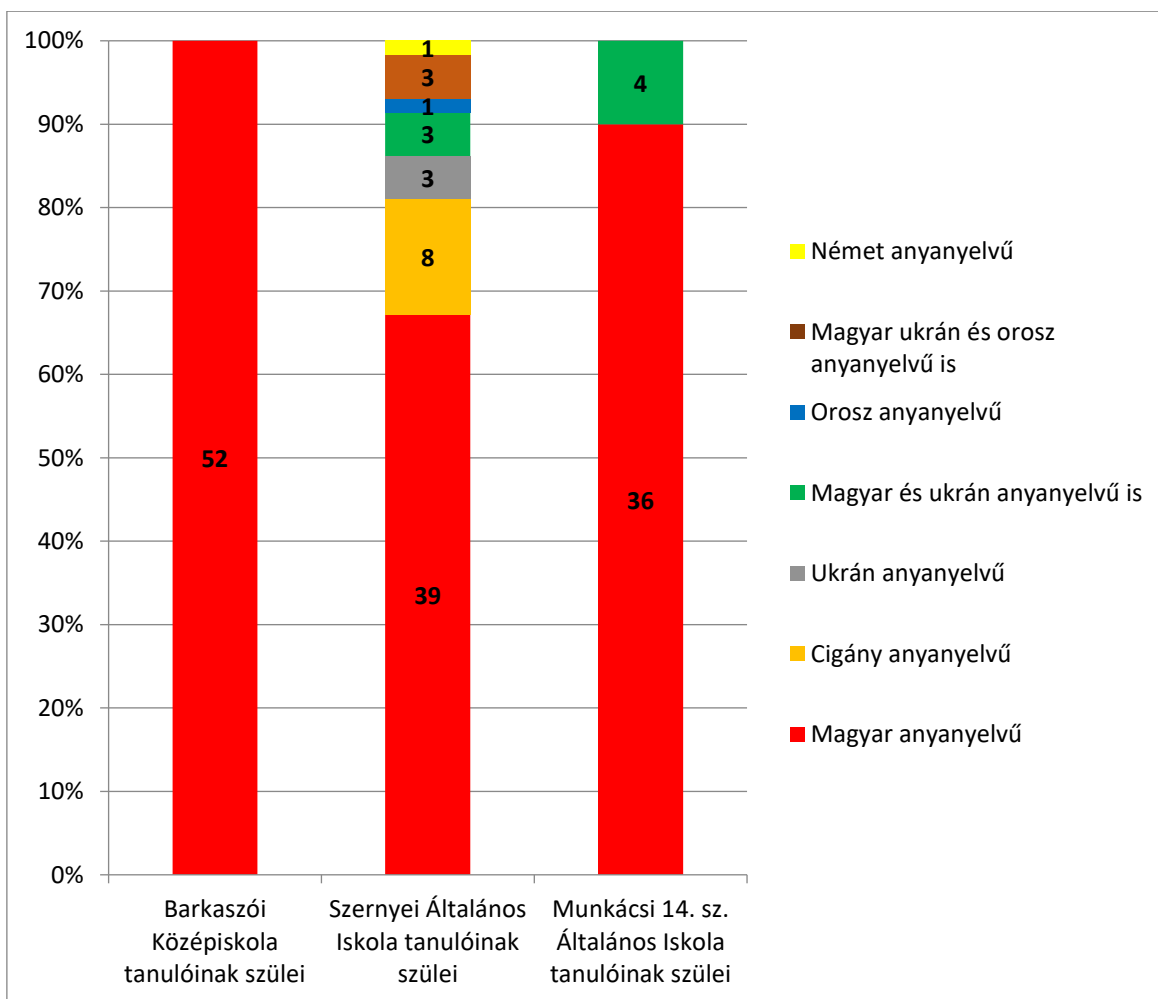
A munkácsi tanulók majdnem fele beszél anyanyelvén kívül más nyelvet, hárman az ukránt, megint hárman az orosz, továbbá egy ukrán anyanyelvű tanuló válaszolta azt, hogy anyanyelvén kívül beszéli a magyart. A roma nyelvet egyik adatközlő sem beszéli, viszont nagyrészüket szeretné megtanulni, s ha lenne rá lehetőség kapna az alkalmon, indokaik például: „*mert mama is tud, s jó lenne tudni*”, „*hogy tudjak a rokonokkal beszélni*”, „*mert mivelénk sokan beszélnek, s érdekel*”, „*hogy több nyelvet tudjak*”, „*hogy más cigányokkal tudjak beszélni*”. Itt is azon tanulók többsége, akik megszeretnék tanulnia a roma nyelvet, korábban cigány nemzetiségűnek mondták magukat, viszont azok száma is nagy volt, akik önbevallás szerint magyar nemzetiségűek, és megakarják tanulni a cigány nyelvet (3. ábra).



3. ábra: Az adatközlők önbevalláson alapuló anyanyelven kívüli nyelvismerete

A barkasói tanulók mindegyikének mindkét szülője magyar anyanyelvű, akárcsak gyermekeik. Szernyén 18 tanuló mindkét szülője magyar anyanyelvű. A többi tanulónak szülei itt már nem vagy nem csak magyar anyanyelvvvel rendelkeznek gyermekeik állításai alapján. Ugyanis három tanuló azt állította, hogy mindkét szülőjüknek a cigány az anyanyelve (ők saját anyanyelvüknek is a cigányt mondták). Volt egy diák, aki azt

mondta, hogy az édesanyja ukrán az édesapja pedig cigány anyanyelvű (ő korábban ukrán anyanyelvűnek mondta magát), egy másik – korábban magát szintén ukrán anyanyelvűnek valló – diák mindkét szülőjét ukrán anyanyelvűnek nevezte. Volt két diák, akik az egyik szülőjüket magyar anyanyelvűnek, míg a másikat magyar és ukrán anyanyelvűnek is nevezték. Egy 8. osztályos tanulónak is egyik szülője magyar anyanyelvű, míg a másik orosz. Valamint egy 5. osztályos tanulónak az anyja – gyermeke állítása szerint – szintén magyar és ukrán anyanyelvű, míg az apja magyar, ukrán és orosz anyanyelvvel rendelkezik. S egy másik 5. osztályos tanuló mindkét szülőjének magyar, ukrán és orosz anyanyelve van, fiuk elmondása alapján (ezek a tanulók magyar anyanyelvvel rendelkeznek). S volt egy olyan magyar anyanyelvű tanuló, aki azt állította, hogy az anyja roma nyelvű, az apja pedig német. A munkácsi tanulók szüleinek többsége magyar anyanyelvvel rendelkezik, csupán három tanulónak az apja, míg egynek az anyja – gyermekeik állítása alapján – magyar és ukrán anyanyelvűek (e tanulók közül az egyik ukrán anyanyelvű) (4. ábra).



4. ábra: Az adatközlők szüleinek anyanyelve gyermekeik válasza alapján

A barkaszi tanulók szüleinek többsége rendelkezik valamilyen iskolai végzettséggel, huszonkét szülőnek van alapfokú végzettsége, és nyolc szülő fejezte be a középiskolát. Huszonkét szülő azonban egyáltalán nem járt iskolába. Összességében elmondható, hogy majdnem mindegyik tanulónak legalább egyik szülője rendelkezik valamilyen iskolai képzettséggel. Öt tanuló mindkét szülőjének van alapfokú iskolai végzettsége, s két tanulónak az anyja és apja is befejezte a középiskolát. Legtöbben azon tanulók vannak, akiknél csak az egyik szülőnek van alapfokú vagy középfokú iskolai végzettsége. Ilyen esetekben többnyire az apák rendelkeznek valamilyen képzettséggel, de néhány édesanya is. Négy olyan tanuló van, akinek se az anyja, se az apja nem járt iskolába.

A szernyei tanulók szülei közül harmincan alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, tizenegy szülőnek középiskolai végzettsége van, heten rendelkeznek felsőfokú végzettséggel, s tíz szülőnek nincs semmilyen iskolai végzettsége, mivel nem jártak iskolába gyermekeik elmondásai alapján. Három olyan tanuló van itt, akinek se az anyja, se az apja nem járt iskolába, a többi tanulónak pedig legalább az egyik szülője (többnyire az apa) rendelkezik valamilyen végzettséggel.

A munkácsi tanulók szüleinek nagy része, szám szerint 32-en, alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, ketten rendelkeznek középfokú végzettséggel, s hatan nem jártak iskolába. Mindössze egy olyan tanuló van itt, akinek se az anyja se az apja nem járt iskolába, s van négy olyan tanuló, akinek csak az egyik szülője fejezte be az iskolát (többnyire az apák), a legtöbb családban mindkét szülőnek alapfokú végzettsége van. S egy tanulónak rendelkezik mindkét szülője középfokú iskolai végzettséggel.

A Barkaszi Középiskola tanulóinak édesanyjai háziasszonyként/háztartásbeliként tevékenykednek, csupán egy 5. osztályos tanuló anyja eladó, valamint egy 9. osztályos tanuló anyja külföldre jár, gyermeke állítása szerint. Az édesapák nagy része építkezésen dolgozik vagy alkalmi munkás, viszont van három apuka, akik az erdőbe járnak fát vágni, van egy vállalkozó, s egy, aki külföldre jár, valamint öt édesapa munkanélküli. A szernyei tanulók többségének édesanyja is háztartásbeliként tevékenykedik. Viszont van két anya, akik ruha árulással, s megint kettő, akik takarítással és mosással foglalkoznak. Van egy boltos, egy pincér, egy varrónő, egy óvoda pedagógus és egy dadus is. Az apák többsége építkezésen dolgozik, három édesapa favágással foglalkozik, vannak, akik csatorna és kályha készíttéssel foglalkoznak, van egy busz sofőr is, vas szerelő, és négyen nem dolgoznak. A munkácsi tanulók többségének édesanyja – gyermekei állításai alapján – nem dolgozik (amiből feltételezhetjük azt, hogy otthon háztartásbeliként tevékenykedik). Három édesanya azonban gyárban dolgozik, kettő az utcán sepreget, s egy szállodában

takarít. A legtöbb munkácsi tanuló apja gyárban dolgozik külföldön, emellett van két édesapa, aki autószerelő, van aki követ rak, meszelni jár, kőművesként dolgozik, vagy épp rendben tartja a temetőt, és ketten nem dolgoznak.

Elmondható, hogy mind a Barkaszói Középiskola, a Szernyei Általános Iskola, és a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola tanulóinak többsége nagy családban él.

Barkaszón szinte az összes megkérdezett tanuló magyarul beszél azokkal a személyekkel, akikkel a mindennapok során találkoznak. Csupán az egyik hetedik osztályos tanuló szokott a magyar nyelv mellett saját bevallása szerint barátaival, tanáraival és üzletben az eladóval ukránul is beszélni (ő korábban azt vallotta, hogy beszél egy kicsit az ukrán nyelvet). Két ötödikes és egy kilencedikes tanuló beszél a tanáraival ukránul is a magyar mellett (a kilencedikes tanuló korábban mondta, hogy tudja valamilyen szinten az ukrán nyelvet, a két ötödikes korábbi válaszaik szerint viszont nem). Valamint egy 6. osztályos tanuló a magyar mellett üzletben az eladóval és az orvossal szokott ukrán nyelven is beszélni (bár ő korábban nem jelezte, hogy ismerné az ukrán nyelvet). Illetve egy nyolcadikos tanuló, aki korábban azt mondta, hogy anyanyelvén kívül ismeri az orosz nyelvet is, szokott az orvossal ukránul is kommunikálni (2. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz
Édesanyáddal	26 tanuló	-	-	-
Édesapáddal	26 tanuló	-	-	-
Nagyszüleiddel	26 tanuló	-	-	-
Barátaiddal	26 tanuló	1 tanuló	-	-
Szomszédokkal	26 tanuló	-	-	-
Tanáraiddal	26 tanuló	4 tanuló	-	-
Iskolatársakkal	26 tanuló		-	-
Üzletben az eladóval	26 tanuló	2 tanuló	-	-
Orvossal	26 tanuló	1 tanuló	-	1 tanuló

2. táblázat: A barkaszói adatközlők nyelvhasználata a környezetükben élő személyekkel

Szernyén is sokan beszélnek magyar nyelven a környezetükben élő személyekkel, azonban jelentős azok száma is, akik más nyelven vagy más nyelven is kommunikálnak egyes személyekkel. Például egy hatodikos és egy kilencedikes diák édesanyjával a magyar mellett szokott ukránul is beszélni, bár korábban mindketten azt vallották, hogy anyanyelvükön (ami a magyar) kívül nem beszélnek más nyelven. Ez a kilencedikes tanuló azonban állítása szerint nem csak az édesanyjával, hanem az édesapjával, tanáraival, üzletben az eladóval, és az orvossal is a magyar mellett szokott ukránul is kommunikálni.

Illetve még egy kilencedikes tanuló vallotta azt, hogy a magyar mellett, szokott ukránul beszélni barátaival, tanáraival és az orvossal (ő korábban azt vallotta, hogy anyanyelvén, a magyaron kívül beszéli az ukrán nyelvet). Egy 7. és egy 6. osztályos tanuló is azt mondta, hogy a magyar mellett ukránul is szoktak beszélni az orvossal, a 6. osztályos tanuló még a tanáraival is. Több tanuló esetében is előfordul, hogy mindenkivel magyarul beszélnek, kivéve az orvossal, akivel csak ukránul, közülük az egyik hatodikos diák üzletben az eladóval is szokott ukránul beszélni a magyar mellett. Akik az orvossal csak ukránul szoktak beszélni, a korábbiakban azt vallották, hogy anyanyelvükön kívül – ami mindegyikőjüknek a magyar – nem beszélnek más nyelvet. Három tanuló is azt állította, hogy a környezetükben lévő összes személlyel a magyar mellett roma nyelven is szoktak beszélni, viszont közülük csak egy vallotta azt korábban, hogy beszél valamilyen roma nyelvjárást. Továbbá egy 5. osztályos tanuló azt mondta, hogy csak az édesanyjával, az édesapjával és a szomszédokkal szokott magyar nyelven beszélni, az összes többi személlyel csak roma nyelven kommunikál, valamint cigányul szokott az édesanyjával beszélni, a magyar nyelv mellett (ő korábban azt vallotta, hogy beszél valamilyen roma nyelvjárást). Egy 6. osztályos tanuló is barátaival és az iskolatársakkal csak roma nyelven szokott beszélni, másokkal pedig csak magyarul (ő korábban az állította, hogy nem beszél semmilyen roma nyelvjárást). Valamint az egyik 7. osztályos tanuló a szüleivel ukrán, roma és orosz nyelven szokott kommunikálni, nagyszüleivel, roma és ukrán nyelven, s a barátokkal ukránul és magyarul, a többi felsorolt személlyel pedig csak magyarul (ez a tanuló korábban ukrán anyanyelvűnek mondta magát, s azt állította, hogy beszéli valamelyik roma nyelvjárást is) (3. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz
Édesanyáddal	28 tanuló	3 tanuló	5 tanuló	1 tanuló
Édesapáddal	27 tanuló	2 tanuló	4 tanuló	1 tanuló
Nagyszüleiddel	27 tanuló	1 tanuló	5 tanuló	-
Barátaiddal	27 tanuló	2 tanuló	5 tanuló	-
Szomszédokkal	29 tanuló	-	3 tanuló	-
Tanáraiddal	28 tanuló	3 tanuló	4 tanuló	-
Iskolatársakkal	27 tanuló	-	5 tanuló	-
Üzletben az eladóval	28 tanuló	2 tanuló	4 tanuló	-
Orvossal	21 tanuló	9 tanuló	4 tanuló	-

3. táblázat: A szernyei adatközlők nyelvhasználata a környezetükben élő személyekkel

A munkácsi adatközlőknél pusztán egy tanuló volt, aki csak magyar nyelven szokott kommunikálni minden környezetében lévő felsorolt emberrel. A többiek esetében előfordult, hogy ukránul, oroszul vagy mindkét nyelven is beszélnek másokkal. Több diák is azt vallotta, hogy tanáraival a magyar mellett ukránul is szokott kommunikálni, illetve sokan üzletben az eladóval és az orvossal csak ukránul beszélnek, egyikőjük magyarul is szokott az ukrán mellett a boltban beszélni az eladóval, továbbá egy közülük az édesanyjával, ketten pedig az édesapjukkal a magyar mellett szoktak ukránul is kommunikálni. Aki azt állította, hogy az édesanyjával szokott ukránul is beszélni, annak az édesanyja – a tanuló korábbi állítása szerint – ukrán és magyar anyanyelvű is, viszont ez a tanuló magáról korábban azt állította, hogy nem beszél anyanyelvén, a magyaron kívül semmilyen más nyelvet, és a másik négy tanuló közül is csupán ketten beszélnek az ukrán nyelvet korábbi válaszaik alapján (az egyiknek anyanyelve, a másik meg anyanyelve mellett beszéli az ukránt). Egy 6., egy 7. és egy 8. osztályos tanuló is az üzletben az eladóval és az orvossal csak ukránul beszél, míg a többi emberrel csak magyarul (a 6. és a 8. osztályos azt vallotta korábban, hogy a magyaron kívül nem beszél semmilyen más nyelvet, míg a hetedikes azt mondta, hogy beszéli az ukrán nyelvet). Van egy diák, aki állítása szerint az üzletben az eladóval csak oroszul, az orvossal ukránul és oroszul is, a többi felsorolt személlyel meg csak magyarul szokott beszélni (ez a tanuló korábban azt vallotta, hogy a magyaron kívül nem beszél semmilyen más nyelvet). Illetve majdnem a munkácsi adatközlők fele szokott oroszul beszélni orvossal, vagy üzletben az eladóval, esetleg mindkettővel is. Közülük többen korábban is azt vallották, hogy ismerik az orosz vagy az ukrán nyelvet (4. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz
Édesanyáddal	20 tanuló	-	-	-
Édesapáddal	20 tanuló	2 tanuló	-	-
Nagyszüleiddel	20 tanuló	1 tanuló	-	-
Barátaiddal	20 tanuló	-	-	-
Szomszédokkal	20 tanuló	-	-	1 tanuló
Tanáraiddal	20 tanuló	6 tanuló	-	-
Iskolatársakkal	20 tanuló	-	-	-
Üzletben az eladóval	19 tanuló	8 tanuló	-	9 tanuló
Orvossal	17 tanuló	9 tanuló	-	9 tanuló

4. táblázat: A munkácsi adatközlők nyelvhasználata a környezetükben élő személyekkel

Minden megkérdezett barkaszói adatközlő szerint van olyan hogy „szép nyelv”. A szernyei 29 adatközlő nagy része szerint is van, viszont itt hatan azt mondták, hogy nincs. Munkácson pedig 17-en gondolják azt, hogy van olyan hogy „szép nyelv”, s három tanuló szerint nincs.

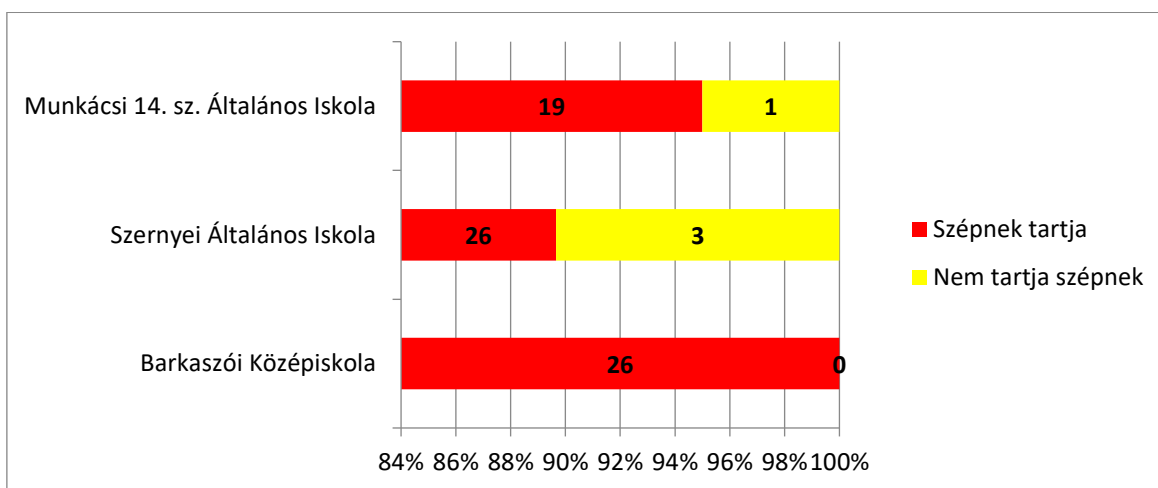
Barkaszón a többség szerint akkor beszél valaki szépen, ha illedelmesen, helyesen, kifejezően fogalmaz. Valamint voltak, akik szerint az alábbiak jellemzőek a „szép beszédre”: „kulturált, nem használ csúnya szavakat, bővebb a szókincse”, „normálisan, hogy meg lehet érteni”, „okosan fogalmaz, mert tanult”, „vannak benne udvariassági formulák, szép szavak”. S néhányan azt is mondták, hogy az a „szép beszéd”, amelyet nem ismernek, de meg akarnak tanulni. Szernyén is a tanulók nagy része szerint az beszél szépen, aki illedelmesen, kifejezően, udvariasan, s kulturáltan fogalmaz, okos gondolatokat közöl, s nem használ csúnya szavakat. Azonban akadtak olyan tanulók, akik arra a kérdésre, hogy mi jellemző a „szép beszédre” nyelveket írtak, egy 7. és egy 8. osztályos tanuló például a roma nyelvet írta, egy másik 7. osztályos tanuló az ukrán nyelvet, ismét egy 7. osztályos tanuló az ukrán, magyar és orosz nyelvet írta, s egy 5. osztályos tanuló mondta az orosz, roma, ukrán, német és magyar nyelveket is. Illetve két 7. osztályos tanuló válaszolta erre a kérdésre azt, hogy a „szép beszédre” az jellemző, ha valaki magyarul szépen beszél. A munkácsi tanulók közül többen is azt mondták, hogy az beszél szépen, aki úgy beszél, mint a tanárok. Néhányuk azt tartja szép beszédnek, ha valaki nem káromkodik, vagy ha valaki szépeket, jókat mond. Illetve születtek még olyan válaszok is arra a kérdésre, hogy mi jellemzi a „szép beszédet”, s hogyan beszél az, aki szépen beszél, hogy: „nem dadog, szépen összerakja a szavakat”, „ahogyan mi beszélünk a táborban”, „aki képes mindent értelmezni”, „ha nem pösze”, „szívélyesen beszél”, „akinek szép hangja van”.

Barkaszón és Munkácson is a tanulók fele gondolja úgy, hogy ő szépen beszél, míg a másik felük ennek az ellenkezőjét mondta. Szernyén a 29 tanulóból 18 válaszolta azt, hogy ő szépen beszél, míg 10 tanuló úgy gondolja, hogy ez rá nem igaz, s egy tanuló adott olyan választ, hogy rá az se jellemző hogy szépen beszélne, s az se hogy nem.

Hét megkérdezett barkaszói roma tanuló vallotta azt, hogy dicsérték már meg beszédmódját, azért mert magyarosan beszéltek, vagy mert szépen fogalmaztak. Szintén hét tanulóval pedig előfordult, hogy gúnyolták beszédmódjukat, többeket azért, mert csúnya szavakat használtak, valakit azért, mert selypített, mást pedig mert nem szépen fogalmazott. Három szernyei roma tanuló mondta azt, hogy őket érte már dicséret ezen a téren, egyiküket például egy ismeretlen nő, másikjukat magyarul nem beszélő ismerősei

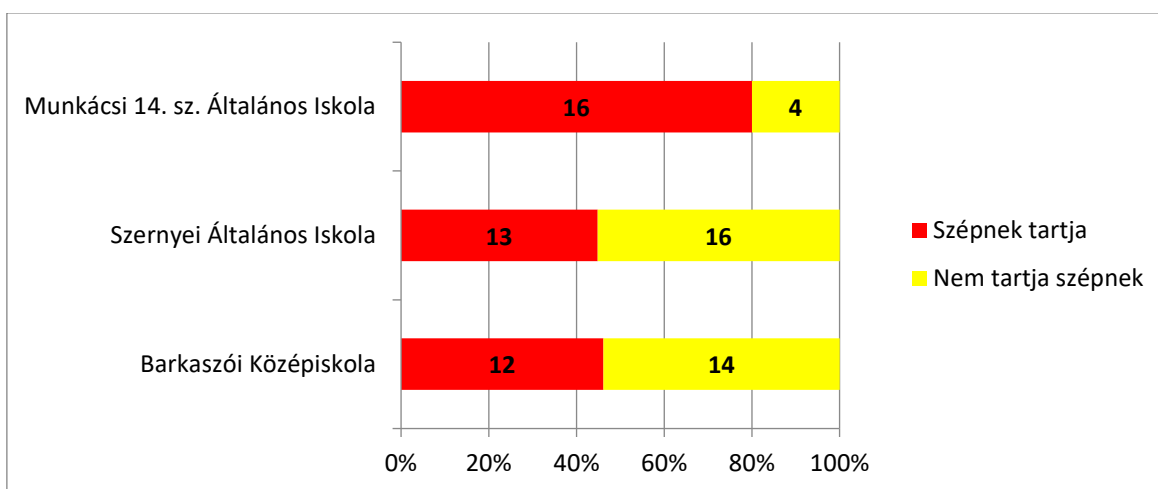
dicsérte meg, hogy szépen beszél magyarul. Kilenc tanuló válaszolta azt, hogy gúnyolták már beszédmódját. Közülük kettőnek roma származása miatt: „*kigúnyolták, mert morésan beszéltem*”, „*mivel roma vagyok, ezért sokan gúnyolták*”. Egy 8. osztályos tanulót az osztálytársai szokták gúnyolni, egy 6. és egy 7. osztályos tanulónak pedig a boltban javították ki beszédmódját, s szólították fel arra, hogy beszéljen szépen. Munkácson négy tanuló állította azt, hogy dicsérték már meg beszédmódjukat, mert nem beszélnek csúnyán, s egy tanulót a tanárai akkor dicsérték meg, amikor ukránul beszélt. Öt tanulót pedig gúnyoltak ezen a téren, mert csúnyán beszéltek, s egyikük furán ejtette ki a szavakat. Elmondható, hogy Barkaszón és Szernyén azok, akiknek dicsérték a beszédmódját, magukról is azt vélték, hogy szépen beszélnek, míg akiknek gúnyolták, azok többsége azt is vallotta magáról, hogy nem szépen beszél. Munkácson azonban ebben a tekintetben nem volt összefüggés.

Barkaszón mindenki szépnek tartotta a magyar nyelvet, azért mert ez az anyanyelvük, ők is így beszélnek. Szernyén három tanuló nem nevezte szépnek, mivel nem szeretik ezt a nyelvet (korábban anyanyelvüknek is ketten az ukránt, egy pedig a roma nyelvet mondta). A többiek azonban szépnek gondolják a magyar nyelvet, sokan itt is azért, mert ez az anyanyelvük, vagy mert: „*...szép sok szóból álló nyelv*”, „*szeretek beszélni magyarul, meg nagyon szép*”, „*értem hogy mit mondanak*”, „*sok szép szó fűződik hozzá*”. Egy 8. osztályos tanuló pedig azért tartja szépnek, mert: „*ez egy olyan nyelv, amit nehéz megérteni*”. Munkácson is mindenki szépnek gondolja, kivéve egy tanulót, mert nem szereti ezt a nyelvet (korábban anyanyelvének a magyart mondta, de mellette beszél az ukrán nyelvet is). Akik szépnek tartják, főként azért mert ők is így beszélnek, vagy mert: „*kecses*”, „*mert szeretek magyarul beszélni*”, „*magyarok szépen beszélnek*”, „*csak szép szavak vannak benne*”, „*magyarul könnyebb beszélni, mint oroszul*”. (5. ábra).



5. ábra: A magyar nyelv szépségének mértéke

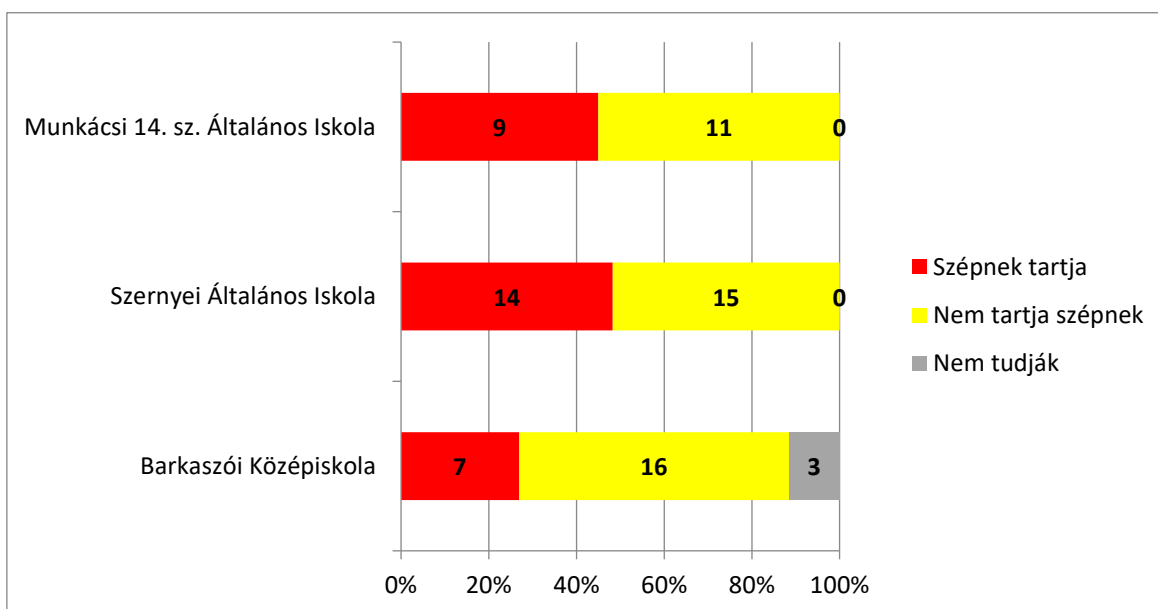
Az ukrán nyelvet a barkaszói tanulók többsége nem tartja szépnek, de vannak, akik az ellenkezőjét állítja (köztük az a három tanuló is, akik állításaik szerint beszélik is egy kicsit ezt a nyelvet). Akik szerint nem szép, válaszukat azzal indokolták, hogy: *nem értem*, *„nem szép az ukrán nyelv, mert ránk erőltetik*, *„csúnyán beszélnek*”, akik viszont szépnek nevezték a következők miatt: *„szükségünk van rá*”, *„szeretném megtanulni*”. A szernyei tanulók közül a többség nem tartja szépnek az ukrán nyelvet, főként azért mert nem értik, nem tudnak így beszélni, voltak akik csúnyának nevezték, s egyes tanulók szerint azért nem szép, mert: *„nem szeretem a tanárt aki tanítja*”, *„mert tanuljuk az oskolába oszt nehéz*”, akik viszont szépnek nevezték, a következőkkel indokolták: *„mert hát ukránul is szeretek beszélni és megtanulni is*”, *„érdekes nyelv, mert ha te is tudod az jó és érted*”, *„dallamos*”, *„mert szeretem az ukrán órát*”. Érdekes, hogy azon négy szernyei tanuló közül, akik korábban azt vallották, hogy beszélnek ukránul (anyanyelvként, vagy anyanyelven kívül) csak az egyikük tartja szép nyelvnek az ukránt. A munkácsi tanulók nagy része az ukrán nyelvet szépnek tartja, köztük az a három tanuló, aki anyanyelvén (ami a magyar) kívül ukrán nyelven is beszél. Néhányan olyan indokot adtak, hogy mivel Ukrajnában élünk tudni kell ukránul, de volt aki szerint azért szép, mert könnyű, vagy mert szerinte szépek az ukrán szavak, de olyan indokok is akadtak hogy: *„érdekes, apukám is szeretné, ha tudnék*”, *„ az ukrán tanárunk szépen beszél velünk*”. Mindössze csak négy munkácsi tanuló nem tartja szépnek az ukrán nyelvet, közülük pedig csupán ketten indokolták meg válaszukat: *„nem beszélem azt a nyelvet*”, *„nehéz megtanulni*”. Érdekes, hogy az a munkácsi tanuló sem tartja szépnek az ukrán nyelvet, aki ukrán anyanyelvűnek tartja magát, viszont a válaszát nem indokolta meg (6. ábra).



6. ábra: Az ukrán nyelv szépségének mértéke

Barkaszón a roma nyelvet heten nevezték szépnek, indokaik: *„meg tudunk érteni másokat*”, *„csak a romák értik*”, *„még nem hallottam, de szerintem szép*”. 16 tanuló

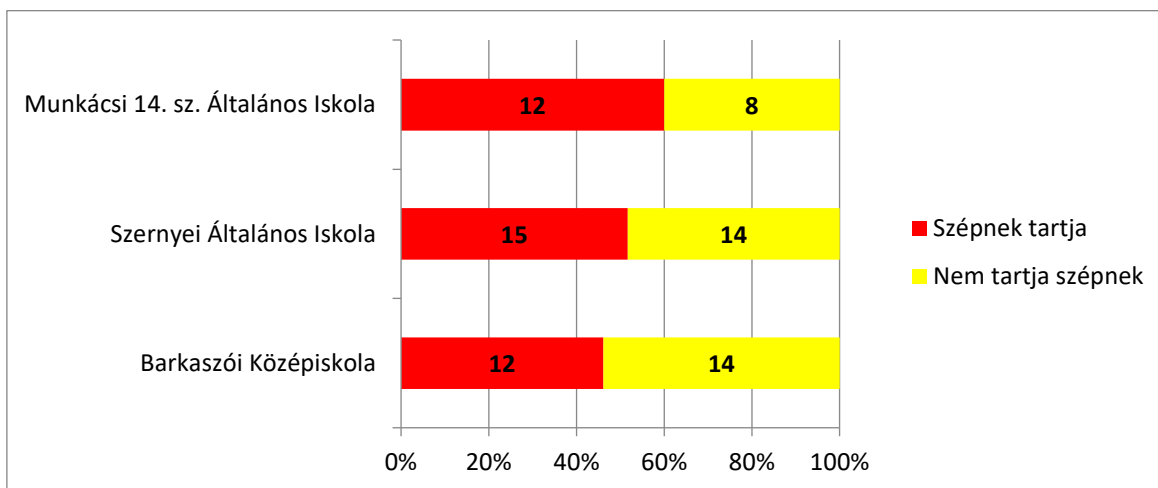
azonban nem tartja szépnek ezt a nyelvet, mivel nem ismerik, nem értik. Három barkaszói tanuló azonban nem adott egyértelmű választ, azt mondták, hogy mivel nem ismerik nem tudják. A szernyei tanulók közül 15-en nem tartják szépnek a roma nyelvet, mivel nem értik, nem ismerik, sokuk szerint csúnya, nem szép nyelv, s akadtak olyan indokok is hogy: „*furák a szavak*”, „*túl durva nyelv*”, „*mert nem szeretek úgy beszélni és nem akarok megtanulni*”. Akik viszont szépnek tartják (köztük azok mindegyike, akik korábban azt vallották, hogy beszélnek valamelyik roma nyelvjárást), a következőkkel indokolták „*ez az én beszédem, szeretek romául beszélni*”, „*vicces*”, „*a családom is beszél*”, „*szeretek úgy beszélni, ez az én nyelvem*”. Munkácson tizenegyen nem tartják szépnek, s kilencen annak tartják a roma nyelvet. Akik szerint nem szép válaszukat azzal indokolták, hogy nem szeretik és nem ismerik ezt a nyelvet. Viszont akik szépnek nevezték, azt azért tették, mert: „*cigányok vagyunk*”, „*nagyapám tud kicsit*”, „*könnyű*”, „*apukám tud cigányul*” (7. ábra).



7. ábra: A roma nyelv szépségének mértéke

Az orosz nyelvet Barkaszón a többség nem tartja szépnek, mivel nem értik, nem ismerik. Egy tanuló vallotta a korábbiakban azt, hogy egy kicsit beszél ezt a nyelvet, ő bele tartozik abba a 12 tanulóba, akik szépnek nevezték, s ő pont azért, mert érti, a többiek közül pedig van aki azért tartja szépnek, mert szerinte fontos nyelv, más pedig azt az indokot adta, hogy nem ismeri ezt a nyelvet, de szeretné tudni. Szernyén az orosz nyelvet 15-en szépnek tartják, és 14-en nem. Aki szépnek tartja az azért, mert szereti, vagy mert viccesnek gondolja, s valaki azt mondta indoknak, hogy azért szép, mert otthon az anyja mindig segít benne, hogy megértse, de akadt olyan tanuló is, aki azért tartotta szépnek az orosz nyelvet, mert furcsának gondolja. Akik pedig nem tartják szépnek főként azért, mert nem ismerik,

csúnya nyelvnek gondolják, és nem tetszik nekik. Munkácson 12-en szépnek tartják az orosz nyelvet (köztük az a három tanuló, akik a korábbiakban azt vallották, hogy anyanyelvükön kívül beszélik ezt a nyelvet), indokaik többek között, mert hasonlít az ukránra, vagy mert nem tudja, és megszeretné tanulni az egyik tanuló, s volt aki szerint azért szép, mert jó a hangzása. Nyolc munkácsi tanuló azonban nem tartja szépnek, az egyik tanuló azért mert szerinte nagyon nehéz, s egy másik azért, mert szerinte nem jó a hangzása (8. ábra).



8. ábra: Az orosz nyelv szépségének mértéke

A barkaszói roma tanuló közül arra a kérdésre, hogy szerinted melyik nyelv szebb, a legtöbben a magyart mondták, két ember jelölte még az orosz, egy tanuló az ukránt, s megint ketten a magyart és az ukránt is. Szernyén is a tanulók nagy része csak a magyar nyelvet jelölte, viszont itt sokkal nagyobb arányban fordult elő más nyelv(ek)nek (is) a bejelölése. 11-en jelölték a magyar nyelvet, 7-en a roma nyelvet, 2-en az orosz nyelvet, s egy tanuló az ukrán nyelvet, ketten jelölték a magyar és az orosz nyelvet is, hárman a magyar és az ukrán nyelvet is, egy tanuló jelölte az ukrán és a roma nyelvet is, megint egy tanuló a magyar és a roma nyelvet, s újabb egy tanuló a magyar, ukrán és orosz nyelvet is bejelölte. Akik a roma nyelvet jelölték a legszebbnek, azoknak a tanulóknak a többségét képezik, akik a korábbiakban roma anyanyelvűnek mondták magukat, vagy azt vallották, hogy beszélik valamelyik roma nyelvjárást. A munkácsi tanulók közül 11-en jelölték a magyar nyelvet a legszebbnek, 5-en az ukrán nyelvet, 3-an a roma nyelvet, s egy tanuló mondta az orosz nyelvet.

A továbbiakban különböző állítások voltak megadva, és a tanulóknak egy 1-5-ig terjedő skálán kellett bejelölniük, hogy az adott állítások mennyire illenek a magyar, ukrán, roma és orosz nyelvekre (5 – teljesen, 1 – egyáltalán nem). Barkaszón a magyar nyelv szépségét szinte mindenki 5-re értékelte, négyen 4-re, egy ötödikes tanuló 3-ra, és egy

hetedikes tanuló 2-re (az utóbbiak két tanuló ukrán nyelvet (is) tartja a legszebbnek). Szernyén is a legtöbben 5-re jelölték a magyar nyelv szépségét, viszont nem olyan nagy arányban mint Barkaszón, ugyanis sokan voltak azok, akik 4-re jelölték (kilencen), valamint egy 8. osztályos tanuló jelölte még 3-ra, s egy hetedikes 2-re. Itt is az figyelhető meg, hogy akik nem 5-re értékelték a magyar nyelvet, azok többsége nem is/csak ezt a nyelvet tartja a legszebbnek. Munkácson a legtöbben a magyar nyelv szépségét 4-re jelölték, hatan jelölték 5-re, és egy hetedikes tanuló 3-ra jelölte, egy 8. osztályos tanuló pedig 2-re. Az ukrán nyelvet a barkaszói tanulók nagy része nem tartja teljes mértékben szépnek, ugyanis sokan 2-re vagy 3-ra értékelték, négyen értékelték 4-re, és csak hatan gondolják az ukrán nyelvről azt, hogy teljes mértékben igaz rá hogy szép nyelv lenne. Szernyén az ukrán nyelvet mindössze nyolcan értékelték 5-re, hatan 4-re, megint hatan 3-ra, öten 2-re és négyen 1-re. A munkácsi tanulóknál nagyobb arányban tartják szépnek az ukrán nyelvet mint a két faluban, ugyanis húsz tanulóból hatan teljes mértékben szépnek gondolják, s öten 4-re értékelték, megint öten válaszolták azt, hogy közepes mértékben illik az ukrán nyelvre a szép jelző, s mindössze csak hárman értékelték 2-re, és egy tanuló pedig 1-re. A roma nyelvet Barkaszón a tanulók nagyon kis aránya tartja teljes mértékben szépnek, mindössze csak öten. Szintén öten voltak, akik közepes mértékben tartják szépnek ezt a nyelvet, a többség azonban 1-re vagy 2-re értékelte szépség tekintetében a roma nyelvet (tízven jelölték 1-re, hatan 2-re). Szernyén a többség szépnek gondolja a roma nyelvet, ugyanis tizenegyen jelölték 5-re, és heten 4-re, viszont sokan vannak azok is, akik szerint nem szép ez a nyelv, mivel nyolcan jelölték 1-re és hárman 2-re. Munkácson senki se gondolja, hogy a roma nyelvre teljes mértékben igaz lenne a szép jelző, öten azonban 4-re jelölték, négyen úgy gondolják, hogy közepes mértékben illik ez a jelző a roma nyelvre, azonban a többség szerint egyáltalán nem szép nyelv, mivel nyolcan jelölték 1-re és hárman 2-re. Az orosz nyelv szépségének mértéke hasonló az ukrán nyelvéhez, viszont ezt a nyelvet egy kissé nagyobb arányban tartják szebb nyelvnek mint az ukránt. Barkaszón többen gondolják teljes mértékben szép nyelvnek, mint az ukránt, viszont a többség ezt a nyelvet se gondolja igazán szépnek, mivel sokan vannak, akik 3-ra, 2-re vagy 1-re jelölték. Szernyén tizenhárman jelölték 5-re, négyen 4-re, négyen 3-ra, hárman 2-re, s öten 1-re. Tehát a többség többnyire szép nyelvnek tartja, de nem kevés azok száma sem, akik szerint az orosz nem szép nyelv. Munkácson hárman jelölték 5-re, nyolcan 4-re, ketten 3-ra, négyen 2-re, s hárman 1-re. Azaz a többség szépnek gondolja, akárcsak az ukrán nyelvet, viszont egy kicsivel mégis az orosz nyelvet tartják többen teljes mértékben szépnek

Munkácson is. Összességében elmondható, hogy a vizsgált nyelveket azok tartják szépnek, akik azt ismerik, vagy pedig nem ismerik, de megszeretnék tanulni.

A következő állítás ugyan ezekre a nyelvekre vonatkozott, azok hasznosságára, azaz hogy a tanulók szerint milyen mértékben hasznosak. A magyar nyelvet Barkaszón szinte mindenki teljes mértékben hasznosnak tartja, csupán egy ember jelölte 4-re, egy 3-ra. A szernyei tanulók is többnyire hasznosnak vélik a magyar nyelvet, mivel huszonhárman 5-re jelölték, hárman 4-re, valamint két tanuló jelölte 3-ra, egy pedig 2-re. Munkácson is a többség hasznosnak tartja a magyar nyelvet, viszont nem teljes mértékben, mivel tizenhárman 4-re jelölték, s mindössze csak négyen jelölték 5-re hasznosság terén a magyar nyelvet a skálán, s hárman közepes mértékben tartják hasznosnak a magyar nyelvet, mivel 3-ra jelölték. Barkaszón az ukrán nyelvet is a legtöbben teljesen hasznosnak tartják, azaz 5-re jelölték, nyolcan jelölték még 4-re, s egy tanuló 3-ra értékelte. Szernyén is hasonló volt a helyzet, mivel a többség 5-re vagy 4-re jelölte, négyen tartják közepes mértékben hasznosnak, s hárman nem nagyon tartják annak, mivel közülük ketten 2-re, egy tanuló pedig 1-re jelölte az ukrán nyelvet a skálán. A munkácsi tanulók többsége is hasznosnak véli az ukrán nyelvet: tízen jelölték 5-re, öten 4-re, hárman gondolják közepes mértékben hasznosnak, s ketten 2-re jelölték ugyanezt a skálán. A roma nyelvet Barkaszón a többség nem tartja hasznosnak, mindössze nyolcan voltak azok, akik 4-re, vagy 5-re értékelték ezen a téren a roma nyelvet. Szernyén fele-fele arányban tartják hasznosnak vagy épp nem hasznosnak a romanyelvet, s hat tanuló szerint közepes mértékben igaz a romanyelvre az, hogy hasznos. S körülbelül ugyanez az eredmény figyelhető meg a munkácsi tanulók tekintetében a roma nyelv hasznossága terén, fele-fele arányban tartják hasznosnak, s nem hasznosnak, s ketten közepes mértékben. Az orosz nyelvet Barkaszón a legtöbben hasznosnak tartják, s csak nagyon kis arányban vélik kevésbé hasznosnak (hárman 2-re jelölték, négyen 3-ra, hatan 4-re tizenhárman 5-re). Szernyén is a legtöbben hasznosnak tartják (tizennégyen jelölték 5-re, hárman 4-re, hatan 3-ra, ketten 2-re, négyen 1-re). Munkácson is hasonló a tanulók véleménye az orosz nyelvvel kapcsolatban, mivel a többség 4-re jelölte, ketten gondolják közepes mértékben hasznosnak, s megint ketten jelölték 2-re az orosz nyelv hasznosságát a skálán.

Előnyösnek is mindenütt többnyire a magyar nyelvet tekintik a legjobban. Barkaszón csak két tanuló mondta ennek az ellenkezőjét a 26-ból, Szernyén pedig öten a 29-ből. Munkácson is a többség előnyösnek tartja a magyar nyelvet, viszont itt nagyobb arányban voltak azok is, akik szerint csak közepes mértékben igaz a magyar nyelvre, hogy előnyös lenne annak tudása, mivel 20-ból heten 3-ra jelölték a skálán. Barkaszón az ukrán

nyelvet is előnyösnek tartják a többség 4-re és 5-re jelölte, és négyen tartják kevésbé előnyösnek. Szernyén sokan tartják az ukrán nyelvet előnyösnek, azonban itt, a barkaszói véleményekhez képest, már többen vannak azok is akik az ellenkezőjét állítják, ugyanis a 29 tanulóból kilenc szerint egyáltalán nem, vagy nem igazán előnyös az ukrán nyelv tudása, és hatan vélekedtek úgy, hogy közepes mértékben igaz az ukrán nyelvre az az állítás, hogy előnyös lenne. Munkácson csupán hárman gondolják azt, hogy nem előnyös az ukrán nyelv. A roma nyelvről a többség Barkaszón azt gondolja, hogy egyáltalán nem, vagy csak közepes mértékben előnyös. Akik viszont előnyösnek vélték, azon tanulók nagy részét képezik, akik korábban azt vallották, hogy ha lenne rá lehetőségük, megtanulnák a roma nyelvet. A roma nyelvről Szernyén körülbelül fele-fele arányban gondolják, hogy előnyös lenne, s hatan tartják közepes mértékben előnyösnek. Munkácson egyáltalán nem tartják előnyösnek a roma nyelvet, mindössze csak négy tanuló szerint az. Az orosz nyelvről is, akárcsak az ukránról, a barkaszói tanulók többsége azt gondolja, hogy előnyös, s mindössze erről a nyelvről is csak négyen vélekedtek úgy hogy szerintük egyáltalán nem, vagy kevésbé előnyös lenne annak ismerete. Szernyén az orosz nyelvről is hasonlóan gondolkodnak előnyösség tekintetében, mint az ukránról, mivel a többség annak tartja, s tízen voltak azok, akik nem. Munkácson 20-ból kilencen előnyösnek gondolják, öten gondolják közepes mértékben előnyösnek annak tudását, és hatan egyáltalán nem, vagy nem igazán tartják annak.

A következő állítása a vizsgált nyelvekre vonatkozóan az alábbi volt: lehet vele érvényesülni. Barkaszón a többség szerint a magyar nyelvvel teljes mértékben lehet, viszont akadtak néhányan, akik szerint csak közepes mértékben igaz a magyar nyelvre ez az állítás, mivel négyen 3-ra jelölték, és öten voltak azok, akik 1-re és 2-re jelölték ezt a skálán. A szernyei tanulók közül négyen gondolják azt, hogy a magyar nyelvvel nem lehet érvényesülni, öten azt, hogy közepes mértékben igaz a magyar nyelvre, hogy lehet vele érvényesülni, a többség azonban ezt a skálán 4-re és 5-re értékelte. Munkácson 12 tanuló gondolja úgy, hogy a magyar nyelvvel lehet érvényesülni, viszont közülük csak hárman jelölték ezt 5-re (a többiek 4-re). Hét tanuló szerint közepes mértékben igaz a magyar nyelvre, hogy lehet vele érvényesülni, s egy tanuló szerint nem. Az ukrán nyelvről a barkaszói tanulók mindegyike azt gondolja, hogy lehet vele érvényesülni, kivéve három tanulót. Szernyén már többen gondolják hogy egyáltalán nem vagy csak közepes mértékben lehet érvényesülni az ukrán nyelvvel, mivel hatan jelölték 1-re, egy tanuló 2-re, s nyolcan 3-ra, azonban tizennégy tanuló szerint az ukrán nyelvvel lehet érvényesülni. Munkácson többnyire mindenki úgy vélekedik, hogy az ukrán nyelvvel lehet érvényesülni,

kivéve egy tanulót, aki ezt 2-re jelölte a skálán, s volt még egy tanuló, aki 3-ra. A roma nyelvről Barkaszón tizenketten gondolják, hogy nem lehet érvényesülni vele, s tizenegyen azt, hogy lehet, illetve három tanuló szerint közepes mértékben igaz ez a roma nyelvre. Szernyén nagyobb arányban gondolják hogy lehet a roma nyelvvel érvényesülni, mint azt hogy nem, s öten közepes mértékben gondolják a roma nyelvről ezt. A munkácsi tanulók közül pedig ketten jelölték 4-re, s mindössze egy tanuló 5-re a roma nyelven való érvényesülésének a mértékét, ketten még 3-ra, viszont a többiek szerint nem lehet ezzel a nyelvvel érvényesülni. A barkaszói válaszok alapján csak öt tanuló szerint nem lehet az orosz nyelvvel érvényesülni, 21-en úgy gondolják, hogy lehet. Szernyén akárcsak az ukrán nyelvről, az oroszról is sokan azt gondolják, hogy nem lehet vele érvényesülni, mivel hárman 1-re és hatan 2-re elölték ezt a skálán, valamint öten 3-ra. A többség véleménye szerint azonban lehet ezzel a nyelvvel érvényesülni. Munkácson az orosz nyelvről csupán hárman gondolják, hogy nem lehet vele érvényesülni, hatan vélik úgy, hogy közepes mértékben igaz ez erre a nyelvre, s tizenegy tanuló szerint tudunk érvényesülni ezzel a nyelvvel.

A vizsgált nyelvek közül mindenhol legkönnyebbnek a magyart tartják. Az ukrán nyelvről a barkaszói tanulók közül tizenegyen gondolják, hogy könnyű (köztük azok a tanulók, kik a korábbiakban azt vallották, hogy ismerik egy kicsit az ukrán vagy az orosz nyelvet), nyolc tanuló szerint közepes mértékben igaz rá ez az állítás, és hét tanuló szerint pedig nem könnyű. Szernyén tizenegy tanuló szerint nem könnyű az ukrán nyelv. Heten mondták közepes mértékben könnyűnek, s tizenegy tanuló szerint nem nehéz (köztük azok akik korábban azt vallották, hogy beszélnek az ukrán nyelvet). Munkácson többen tartják könnyűnek az ukrán nyelvet, mint nehéznek (köztük azok, akik beszélnek is), s három tanuló szerint közepes mértékben könnyű. A roma nyelvet mindenütt csak elvétve tartják könnyűnek, s főleg azok, akik beszélnek is valamelyik roma nyelvjárást, de helyenként előfordul, hogy néhány olyan tanuló is könnyűnek tartja, akik korábban azt vallották, hogy nem ismeri egyik roma nyelvjárást sem. Barkaszón az orosz nyelvet tízen tartják könnyűnek, köztük az összes olyan diák, aki korábban azt vallotta, hogy beszél egy kicsit az ukránt. Az a tanuló viszont, aki a korábbiakban azt mondta, hogy beszél egy kicsit az orosz, csak közepes mértékben tartja könnyűnek, s mellette még öten így vélekedtek, továbbá tíz tanuló tartja nehéznek ezt a nyelvet Barkaszón. A szernyei tanulók közül tizenketten tartják könnyűnek az orosz nyelvet (köztük az összes olyan diák, aki korábban azt vallotta azt, hogy beszél az ukrán nyelvet), hárman mondták közepes mértékben könnyűnek, s tizenegy tanuló szerint nem könnyű. Munkácson nyolc tanuló szerint

könnyű (köztük azok, akik beszélnek is), két tanuló szerint közepes mértékben az, s tíz tanuló szerint nem könnyű. A magyar nyelvről Barkaszón tizenöt tanuló gondolja azt, hogy elismerik más országokban, s tizenegy diák szerint nem. Szernyén is a legtöbben úgy gondolják, hogy elismerik más országokban a magyar nyelvet. A munkácsi tanulók többsége szerint azonban ez egyáltalán nem igaz a magyar nyelvre. Az ukrán nyelvről a barkaszói tanulók közül tizenegyen gondolják azt, hogy elismerik más országokban, hatan jelölték 3-ra ezt a skálán, s kilencen gondolják azt, hogy nem ismerik el ezt a nyelvet máshol. Szernyén a legtöbben azok voltak, akik úgy gondolják, hogy az az állítás, miszerint elismerik az ukrán nyelvet más országokban, csak közepes mértékben igaz, nyolcan voltak, akik szerint teljes mértékben igaz, s tízen, akik szerint az ukrán nyelvet elismerik máshol. Munkácson pedig egy kicsivel többen gondolják azt, hogy nem ismerik el az ukrán nyelvet más országokban, mint akik szerint ez nem igaz, ugyanis csak hárman voltak, akik úgy vélekedtek, hogy az ukrán nyelvet elismerik máshol is, s heten voltak még azok, akik szerint ez az állítás közepes mértékben igaz az ukrán nyelvre. Barkaszón a roma nyelvről gondolják a legkevésbé azt, hogy elismernék más országokban is, ugyanis csak három tanuló jelölte 5-re ezt az állítást a skálán, valamint heten még 3-ra. Szernyén sem gondolják nagymértékben azt, hogy a roma nyelvet elismernék más országokba, mivel 29 tanulóból tizennyolc 1 és 2-re jelölte, emellett a négyen gondolták azt, hogy ez az állítás közepes mértékben igaz a roma nyelvre, s hét tanuló szerint pedig teljes mértékben. Munkácson szinte majdnem mindenki úgy gondolja, hogy a roma nyelvet nem ismerik el más országokba, mivel két tanuló jelölte csak 4-re, s egy pedig 5-re ezt a skálán. Barkaszón az orosz nyelvről többen gondolják azt, hogy elismerik más országokban, mint például az ukránról, ugyanis tizennyolcan 5-re jelölték ezt a skálán, négyen jelölték még 3-ra, valamint négyen 2-re. Szernyén a legtöbb tanuló úgy gondolja, hogy az orosz nyelvet elismerik más országokban, mivel csak öten jelölték 2-re, és négyen 1-re ezt a skálán a 29 tanulóból. A munkácsi tanulók ezen a téren többnyire úgy vélekedtek az orosz nyelvről, mint az ukránról, mivel itt is tízen voltak azok a 20 tanulóból, akik szerint ezt a nyelvet nem ismerik el más országokban, ketten ezt 3-ra jelölték, s nyolcan mondták azt, hogy ezt a nyelvet elismerik máshol is.

Barkaszón a megkérdezett tanulók legnagyobb része tevékenységeit (könyv olvasása, tévé nézés, rádió, zene hallgatás, internetezés) magyar nyelven végzi, kivéve a zene hallgatást, amit a többség szokott ukrán, orosz, roma és/vagy idegen nyelven is végezni, egy tanuló pedig csak idegen nyelven, valamint néhányan könyvet olvasni és internetezni is szoktak ukrán és/vagy idegen nyelven is a magyar mellett (5. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz	Idegen nyelv	Nem szokott
Könyvet olvasni	24 tanuló	6 tanuló	-	-	1 tanuló	2 tanuló
Tévét nézni	26 tanuló	-	-	-	-	-
Rádiót hallgatni	15 tanuló	-	-	-	-	11 tanuló
Zenét hallgatni	25 tanuló	13 tanuló	6 tanuló	9 tanuló	11 tanuló	-
Internetezni	26 tanuló	3 tanuló	-	-	2 tanuló	-

5. táblázat: Tevékenységek nyelve(i) a barkaszoí adatközlők körében

A szernyei tanulók körében is ugyanaz az eredmény ezen a téren, mint a barkaszoíaknál, a többség csak magyarul végzi minden tevékenységet, páran zenét hallgatni szoktak a felsorolt nyelvek mindegyikén, illetve könyvet olvasni és tévét nézni a magyar nyelv mellett szoktak egyesek ukrán nyelven, s valaki roma, esetleg orosz nyelven is. Viszont nem ritka az sem néhány tanulónál hogy egyes tevékenységeiket csak ukrán vagy csak roma nyelven végzik (az utóbbiak azok, akik korábban azt vallották, hogy ismerik valamelyik roma nyelvjárást) (6. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz	Idegen nyelv	Nem szokott
Könyvet olvasni	25 tanuló	2 tanuló	2 tanuló	-	-	-
Tévét nézni	25 tanuló	2 tanuló	5 tanuló	1 tanuló	-	-
Rádiót hallgatni	23 tanuló	2 tanuló	4 tanuló	3 tanuló	1 tanuló	2 tanuló
Zenét hallgatni	24 tanuló	7 tanuló	4 tanuló	5 tanuló	7 tanuló	-
Internetezni	26 tanuló	1 tanuló	3 tanuló	-	2 tanuló	-

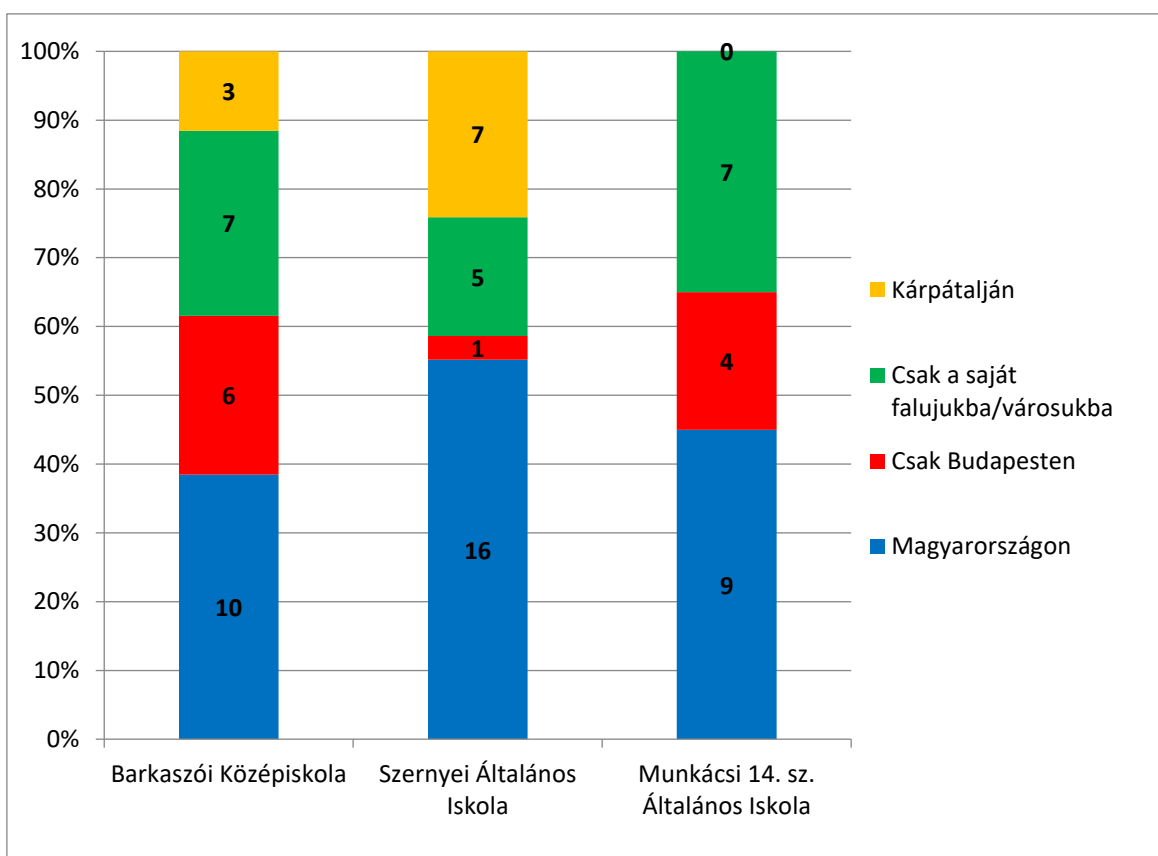
6. táblázat: Tevékenységek nyelve(i) a szernyei adatközlők körében

A munkácsi tanulók körében is csak a magyar nyelven történő tevékenységvégzés az elterjedt, ugyanakkor sokan hallgatnak zenét, rádiót vagy néznek tévét főként orosz, de ukrán nyelven is a magyar mellett, azonban néhány tanuló zenét hallgatni roma nyelven is szokott. Illetve itt is előfordul egyes tanulóknál, hogy bizonyos tevékenységeiket (könyv olvasása, tévé nézés, internetezés) csak orosz nyelven végzik (7. táblázat).

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz	Idegen nyelv	Nem szokott
Könyvet olvasni	11 tanuló	3 tanuló	-	4 tanuló	1 tanuló	7 tanuló
Tévét nézni	19 tanuló	2 tanuló	-	7 tanuló	-	-
Rádiót hallgatni	4 tanuló	-	-	3 tanuló	-	16 tanuló
Zenét hallgatni	20 tanuló	8 tanuló	3 tanuló	12 tanuló	6 tanuló	-
Internetezni	19 tanuló	1 tanuló	-	1 tanuló	-	-

7. táblázat: Tevékenységek nyelve(i) a munkácsi adatközlők körében

A barkaszói tanulók nagy része szerint legszebben magyarul Magyarországon beszélnek, hatan mondták azt, hogy csak Budapesten, heten pedig hogy csak Barkaszón beszélnek a legszebben magyarul, illetve három tanuló mondta Kárpátalját válaszként. Szernyén is a legtöbb megkérdezett tanuló úgy gondolja, hogy Magyarországon beszélnek a legszebben magyarul, heten mondták még Kárpátalját, öten csak Szernyét, s egy tanuló adta azt a választ, hogy csak Budapesten. Munkácson is hasonlóan vélekedtek erről a kérdésről, a legtöbben azt mondták, hogy Magyarországon beszélnek a legszebben magyarul, négyen mondták csak Budapestet, s heten csak Munkácsot (9. ábra).



9. ábra: Ahol a legszebben beszélnek magyarul

A barkaszói tanulók szinte mindegyikének – kivéve négy tanuló – szoktak javítani a magyar beszédén. Legtöbbjüknek a tanítóik, amikor valamit nem helyesen mondanak ki, de több tanulónak a szülei, vagy épp a testvére is javít a beszédjén. Szernyén a megkérdezett 29 tanuló közül 19-nek nem szoktak javítani a magyar beszédén a tanulók saját bevallása szerint. Tíz tanulónak viszont szoktak, a tanító vagy a szülők, de négy tanuló is mondta, hogy a boltos is szokott a magyar beszédén javítani, valamint egy tanuló válaszolta azt, hogy az ő magyar beszédjén minden ember és az osztálytársak, valamint egy másik tanuló beszédjén állítása szerint a többi magyar szokott javítani. A munkácsi 20 adatközlőből 12-nek szokták állításaik szerint javítani a magyar beszédét, többnyire a

tanárok és a szülők, ha valamit nem jól mondanak ki, s egyes tanulóknál a szülők akkor is, ha gyermekük káromkodik, de valakit a nagyapja, testvére, vagy a szomszédja is javította már ki, s az egyik tanuló erre a kérdésre az alábbi választ adta: *„a barátom, ha nem jól mondom a végződést, például egyszer azt mondtam hogy urája, nem azt hogy ura”*.

Barkaszón a megkérdezett tanulók családjából senki sem beszél a „roma nyelvet”. A szernyei tanulók közül 12-en válaszolták azt, hogy a családjaikban vannak olyanok, akik beszélnek „romául” (a szülők, egyes helyeken a testvér is, s máshol a nagyszülők). Ezen tanulók közé tartoznak azok, akik a korábbiakban azt vallották, hogy beszélnek valamilyen roma nyelvjárást, valamint azok, akikben van hajlandóság a „roma nyelv” megtanulására. A munkácsi tanulók közül 9-en mondták azt, hogy van a családjukban olyan személy, aki beszél a „roma nyelvet”. A legtöbb tanulónak a nagyszülei, de néhánynak a szülei és a testvére is. Ezekben a tanulóknak is – akárcsak a szernyiekben, kiknek van a családjában olyan személy, aki beszél „romául” – van hajlandóság a „roma nyelv” megtanulására korábbi válaszaik alapján, kivéve két diákot, akik korábban azt mondták, hogy azért nem szeretnék megtanulni, mert túl nehéz, s nem tudnák.

Barkaszón a legtöbb tanulónak egyáltalán nem fontos a „roma nyelv” ismerete. Mindössze csak négy tanuló tartja nagyon fontosnak, hogy ismerje ezt a nyelvet. (közülük három korábban magyar nemzetiségűnek, s három cigány nemzetiségűnek vallotta magát. Viszont válaszukat nem indokolták meg. Négy tanulónak közepes mértékben fontos az, hogy ismerje a roma nyelvet (kettő cigány, s kettő magyar nemzetiségűnek vallotta magát korábban), közülük egy tanuló indokolta meg a választát: *„szerintem a roma nyelv is fontos, mert minél többet tudunk, annál jobb”*. A többi barkaszói tanulónak nem fontos hogy ismerjék a „roma nyelvet”, válaszukat csak ketten indokolták meg: *„mivel mindenki magyarul beszél”, „mert nem ismerem”*. Szernyén sem fontos ez a megkérdezett tanulók többségének, mivel: *„mert nem mindenki használja”, „minek az nekem, nekem csak magyar barátai vannak”, „mert nem szoktam beszélni a cigányokkal romául”, „nem szeretem”*. Négy szernyei tanuló jelölte közepes mértékben fontosnak a „roma nyelv” ismeretét, s tíz embernek fontos, hogy ismerjék ezt a nyelvet, indokaik: *„mert az (roma) vagyok”, „mert tetszik nekem”, „hát nekem tetszik, menő, meg tudok anyámmal külön beszélni”, „me mindenki tudja”*. Munkácson sem tartja a többség fontosnak a roma nyelv ismeretét, mert: *„nem tetszik az a nyelv”, „mert nem akarok beszélni úgy”, „mert szinte senki se beszél cigányul”, „mert nehéz”*. Négy munkácsi tanuló tartja közepe mértékben fontosnak, hogy ismerje ezt a nyelvet, ők olyan indokokat mondtak, hogy: *„mert szeretném megérteni a cigány zenéket”, „mert nem mindig kell használni”, „mert szeretném érteni,*

ha az otthoniak úgy beszélnek". Heten tartják nagyon fontosnak a munkácsiak közül a roma nyelv ismeretét, s válaszukat a legtöbben azzal indokolták, hogy mivel cigány, ezért tudnia kell, vagy valaki azért tartja fontosnak e nyelv ismeretét, mert érdekes, vagy mert jó lenne egy-két dolgot megérteni. Az elmondható azonban hogy Szernyén és Munkácson nagyobb arányban tartják fontosnak a roma nyelv ismeretét, mint Barkaszón, de itt többen is beszélnek azt.

Csupán négy barkaszói roma tanuló válaszolta azt, hogy érdeklik a tévében vagy rádióban sugárzott roma nyelvű nemzetiségi magazinok. A többieket nem érdekli, mivel nem ismerik, nem értik ezeket. Szernyén sem érdeklik a többséget ezek, viszont itt sokan vannak azok is, akiket viszont érdekli. 18 tanuló válaszolta azt, hogy őt nem érdekli, mivel: *„azért mert nem vagyok roma nyelvű”, „mert a roma nyelv nem egy mindennapi nyelvhasználat”, „mert nem tudok romául”, „mert egyáltalán nem szeretem”, „nem érdekel ez a nyelv”, „mert nem érdekes”*. 11 szernyei tanuló azonban azt válaszolta, hogy érdeklik a tévében vagy rádióban sugárzott roma nyelvű nemzetiségi magazinok, indokaik pedig a következők voltak: *„jó nézni”, „mert megy a zene benne”, „mert roma vagyok félig”, „érdekesek, viccesek”, „mert jó hallgatni”*. Munkácson tizenegyen vannak azok, akiket az ilyesmi nem érdekli, s kilencen azok, akiket viszont igen. Akiket nem érdekelnek a tévében vagy rádióban sugárzott roma nyelvű nemzetiségi magazinok, válaszukat a következőkkel indokolták: *„mert nem tetszik”, „mert nem értem”, „mert nem vagyok kíváncsi rájuk”*. Akiket viszont érdekli, azokat azért, mert: *„mert tetszenek a cigány dalok”, „mert nem unalmas”, „könnyen megtanulnék úgy beszélni”, „mert én is szeretném megtanulni azt a nyelvet”, „mert szeretném hallgatni”, „mert tanulnék belőle, meg érdekes”*.

A legtöbb barkaszói tanulónak már van elképzelése a jövőt illetően: tanítással, építészettel, vagy autószereléssel szeretnének foglalkozni, de volt, aki orvos, fodrász, óvónő vagy focista szeretne lenni. Tízen voltak azok, akik erre a kérdésre még nem tudtak választ adni. Szernyén három tanuló kivételével mindenki tudja már, hogy mivel szeretne majd felnőtt korában foglalkozni. Sokan akarnak autó szereléssel foglalkozni, vannak akik orvosok szeretnének lenni, vagy motorszerelő, bicikli szerelő, buszvezető, sminkes, körmös, boltos, varrónő, divattervező lesz. Több tanuló is szeretne majd azzal foglalkozni mint az apja, valamint egy tanuló erre a kérdésre azt válaszolta, hogy felnőtt korában a romasággal szeretne foglalkozni. Munkácson már minden megkérdezett tanulónak van elképzelése a jövőt illetően, sokan akarnak fodrászattal, manikűrösséggel foglalkozni.

Vannak, akik az utcát akarják majd seperni, van aki követ szeretne majd rakni, mint az apja, de van aki orvos szeretne lenni, esetleg táncos, vagy varrónő.

A legtöbb megkérdezett barkaszói tanuló szerint nem érhet hátrány valakit amiatt, mert roma nemzetiségű. Viszont kilencen ennek az ellenkezőjét gondolják, s válaszukat a következőkkel indokolták: „...mert nem ismerik a roma nyelvet”, „...mert különbséget tesznek köztünk”, „...mert lenéznek minket”, „...sokan nem szeretik a romákat”. Egy barkaszói tanuló, pedig azt válaszolta erre a kérdésre, hogy nem tudja. Szernyén nyolcan válaszolták azt erre a kérdésre, hogy nem tudják, nyolcan mondták azt, hogy nem érthet hátrány valakit amiatt mert roma nemzetiségű, s tízen igennel válaszoltak. Akik szerint érthet valakit hátrány amiatt mert roma, a következő indokokat mondták: „...mert vannak olyan emberek, akik kicsúfolják emiatt”, „...nem tud azonosulni egyes szavakban más emberekkel”, „...mert mindenben mindenki hátrább titulálja”, „...mert cigány és azért nem csinálhat pár dolgot”. Azonban az egyértelmű igen és nem válaszok mellett akadtak olyanok is, hogy: „szerintem igenis meg nem is, azért mert néhányan úgy gondolják, hogy kisebbségűek”, „szerintem nem, mert vannak olyan romák akik szeretnek tanulni, de egyeseket igen érthet”, „nem hiszem, nem is tudom nagyon, hát lehet hogy értheti őket”. Munkácson majdnem mindenki úgy gondolja, hogy nem érthet valakit amiatt hátrány, mert roma nemzetiségű, csupán egy tanuló válaszolta az alábbi: „csúfolnak a magyar gyerekek, hogy csúnya cigány vagyok”.

A felmérés alapján elmondható, hogy Barkaszón és Szernyén a válaszadó diákok többsége nem vallja magát roma nemzetiségűnek, míg Munkácson a többség igen. Anyanyelve Barkaszón mindenkinek a magyar, Szernyén és Munkácson előfordultak önbevallás szerinti ukrán anyanyelvű tanulók, illetve Szernyén még roma anyanyelvűek is. Egyéb nyelvek ismerete Barkaszón fordul elő a legkevésbé, és Szernyén a legnagyobb mértékben. Azonban az ukrán és orosz nyelv ismerete, a tanulók eloszlásának arányait is figyelembe véve Munkácson fordul elő a legnagyobb mértékben. A roma nyelv ismerete csupán a szernyei tanulók körében figyelhető meg. Valamint a szernyei és munkácsi tanulók körében megfigyelhető, családjaik tagjai közül van, aki beszéli a „roma nyelvet”. Barkaszón se a családtagok, se a tanulók nem beszélnek egyik roma nyelvjárást sem. Ez lehet az oka annak is, hogy a szernyei és munkácsi tanulók nagyobb mértékben tartják fontosnak a „roma nyelv” ismeretét, mint a barkaszói tanulók. Tevékenységeiket is többnyire mindenütt magyar nyelven végzik a tanulók (aki ismer más nyelvet, valamelyik tevékenységét azon is).

Első hipotézisem, miszerint a roma tanulók nem ismerik a „roma nyelvet” csak részben igazolódott be, ugyanis Szernyén néhány tanuló ismeri, valamint Munkácson egyes tanulók családjában is megfigyelhető a roma nyelv ismerete. Második előzetes feltételezésem mely azt fogalmazza meg, hogy a környezeti nyelvek (ukrán, orosz) ismerete a városi roma tanulók körében nagyobb arányban fordul elő, mint a falusi roma tanulóknál, beigazolódott. Utolsó hipotézisem – miszerint a nyelveket történő megítélés nagyban függ attól, mennyire ismerik az adott nyelvet a roma tanulók – is beigazolódott. Így elmondható, hogy a legpozitívabban mindenki a magyar nyelvhez viszonyul. Az államnyelvet és az orosz nyelvet Munkácson értékelik a legpozitívabban, viszont átlagosan ezeket a nyelveket minden helyszínen negatívabban értékelik, mint a magyar nyelvet, ugyanis kevésbé használatosak a körükben. A roma nyelv felé kialakult attitűd a szernyei tanulók körében a legpozitívabb, itt fordul elő legnagyobb arányban ennek a nyelvnek az ismerete, s a barkaszói és munkácsi tanulók közül senki sem ismeri ezt a nyelvet. Munkácson azonban pozitívabban értékelik mint Barkaszón, ugyanis ott előfordul, hogy egyes tanulók családjának tagjai beszélnek „roma nyelven”. Viszont egyértelműen kijelenthető, hogy minden vizsgált helyszínen, a többi nyelvhez mérten, a roma nyelvhez viszonyulnak a legkevésbé pozitívan. Azokban a tanulóknak, akik cigánynak is tartják magukat, azonban van hajlandóság a roma nyelv megtanulására, s Szernyén számos önbevallás szerinti magyar tanuló is elsajátítaná ezt a nyelvet, ha lenne rá lehetősége.

ÖSSZEFOGLALÁS

A romák a világ különböző részein szétszóródva élő népcsoport. Rendelkezik saját nyelvvel, aminek különböző változatai élnek a világban. Sokuk azonban nem beszéli egyik roma nyelvjárást sem (Vekerdi 1990: 813-814).

Kárpátalján is élnek a romák, akik többsége a környezeti nyelveket, azaz a magyar vagy ukrán nyelvet tekintik anyanyelvüknek, s csak néhányan ismerik saját népük nyelvének valamelyik változatát (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 26). Emiatt nyelvi attitűdjük is eltér a világ más pontján élő roma közösségekéétől. Ugyanis a nyelvi attitűd kialakulására hatással van a környezet, maga az ország, ahol élünk, a környező népek, azok nyelvei, különböző élmények, melyek egy nyelv kapcsán érhetnek, továbbá a nem, az életkor, kulturális háttér stb. is hatást gyakorol annak kialakulására (Duray 2008: 5–6; Szabó 2008: 14).

Szakdolgozatomban a munkácsi járásban található Barkaszói Középiskola, a Szernyei Általános Iskola valamint a Munkácsi 14. sz. Általános Iskola tanulóinak nyelvhasználatát, nyelvi attitűdjét vizsgáltam. Kiderült, hogy többnyire mindegyik tanuló magyar anyanyelvvel rendelkezik, s azt is használják a mindennapjaikban. Barkaszón jellemző a legkevésbé egyéb nyelvek ismerete, míg Szernyén és Munkácson nagyobb arányban fordul elő. A nyelvekhez kialakult viszonyt nagymértékben befolyásolja, hogy mennyire ismerik azokat a tanulók. Így elmondható, hogy a legpozitívabban mindenki a magyar nyelvhez viszonyul. Az államnyelvet és az orosz nyelvet a barkaszói, szernyei és munkácsi tanulók negatívabban értékelik, mint a magyar nyelvet, ugyanis kevésbé használatosak ezek a nyelvek körükben. Az viszont kijelenthető, hogy Munkácson nagyobb arányban gondolják szépnek, hasznosnak, előnyösnek, könnyűnek és elismertnek ezeket a nyelveket, mint falun, ami magyarázható azzal, hogy a munkácsi tanulók városban nagyobb mértékben találkoznak az ukrán és orosz nyelvekkel. A roma nyelv felé kialakult attitűd a szernyei tanulók körében a legpozitívabb, itt fordul elő legnagyobb arányban ennek a nyelvnek az ismerete, s a barkaszói és munkácsi tanulók közül senki sem ismeri ezt a nyelvet. Munkácson azonban pozitívabban értékelik mint Barkaszón. Viszont egyértelműen kijelenthető, hogy minden vizsgált helyszínen, a többi nyelvhez mérten, a roma nyelvhez viszonyulnak a legkevésbé pozitívan. Azokban a tanulóknak, akik cigánynak is tartják magukat azonban van hajlandóság a roma nyelv megtanulására, és Szernyén számos önbevallás szerinti magyar tanuló is elsajátítaná ezt a nyelvet, ha lenne rá lehetősége.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bari Károly 2009: A cigányokról. *Ethnographia*. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata. 120. évfolyam 1. szám. 1-62.
- Beregszászi Anikó és Cserniczkó István 2004: *...itt mennyit ér a szó?* PoliPrint, Ungvár.
- Beregszászi Anikó, Cserniczkó István, Hires Kornélia és Márku Anita 2003: Attitűdök és sztereotípiák: milyennek látjuk magunkat és az ukránokat. In Cserniczkó István (szerk.): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. PoliPrint, Ungvár.
- Braun László–Cserniczkó István–Molnár József 2010: *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján*. PoliPrint, Ungvár.
- Domonkosi Ágnes 2007: Attitűd, értékítélet, minősítés: az értékszempont érvényesülése a nyelvi-nyelvhasználati reflexiókban. *Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei*. Új sorozat 34. köt. 38-54.
- Dr. Balogh Zoltán, Fábiánné Andrónyi Katalin 2012: *Romológiai ismeretek*. Szt. István Társ., Budapest
- Ferenc Viktória – Séra Magdolna 2012: Iskolaválasztás Kárpátalján. In Cholnoky Győző (szerk.): *Kisebbségkutatás* 21. évfolyam, 3. szám. 473-514.
- Forray R. Katalin 2002: Eredmények és problémák az iskolázásban. In Forray R. Katalin és Mohácsi Erzsébet (szerk.) *Gypsy Studies – Cigány Tanulmányok. Esélyek és korlátok. A magyarországi cigány közösség az ezredfordulón*. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék. 20-43.
- Heltai János Imre 2016: Heteroglosszia: cigány/roma tanulók beszédmódjai az iskolában. In: *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII.* - A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 259-278.
- Horváth Rudolf 2014: *A magyarországi kóbor cigányok nyelvtana*. Primaware Kiadó, Szeged.
- Jani-Demetriou Bernadett 2016: *Romák nyelvi attitűdjei*. KRE BTK.
- Lakatos Péter 2018: *A romani-magyar kétnyelvűségből eredő iskolai hátrányok okai és megoldási lehetőségei*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Budapest.
- Márku Anita 2009: A kárpátaljai magyarok nyelvhasználati stratégiái kétnyelvű nyelvi módban. In Kötél Emőke (szerk.): *PhD konferencia. A Tudomány Napja tiszteletére*

rendezett konferencia tanulmányaiból. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest. 214-238.

- Molnár József – Csernicskó István – Braun László 2016: Cigányok Kárpátalján. In Szilágyi Ferenc, Péntes János (szerk.): *Roma népesség Magyarország északi határtérségében.* Partium Kiadó, Nagyvárad. 91-109.
- Molnár József, Molnár D. István 2005: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Matematika és Természettudományi Tanszék, Beregszász.
- Nagy László 2018: *Metanyelvi ismeretek, nyelvi attitűdök, értékítéletek vizsgálata tanítójelöltek körében.* Szegedi Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Magyar Nyelvészeti Program.
- Orosz Ildikó 2010: A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991 – 2010) In. *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehotsky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye.* PoliPrint Kft, Ungvár. 87-137.
- Palla Ágnes 2009: *A magyar és cigány nyelv kölcsönhatásának vizsgálata.* Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi Intézet, Szakdolgozat, kézirat. Forrás: http://mnytud.arts.unideb.hu/szakdolgozat/1619/palla_a_1619.pdf
Megtekintés ideje: február 2.
- Pásztor Rita 2015: Kettős identitás – kettős kisebbség – roma etnikum. *Metszetek.* Társadalomtudományi folyóirat. Vol.4, No.1. 96-104.
- Réger Zita 2001: Cigánygyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei. In Andor Mihály (szerk.): *Iskolakultúra-könyvek 8.,* Molnár Nyomda és Kiadó KFT, Pécs. 85-92.
- Schirm Anita 2006: A magyar nyelv cigány eredetű jövevényszavai. *Nyelvtudomány,* (2). pp. 149-163.
- Séra Magdolna 2010: Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelvválasztásban (avagy az oktatáspolitikai változások hatása a kárpátaljai magyar közösségre irányított beszélgetések alapján) In Fábri István – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományőrzéstől a nyelvi identitásig.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest. 161-185.
- Szabó Andrea 2008: *A nyelvi attitűd középiskolások körében.* Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi Intézet. Debrecen.
- Szalai Andrea 2006: Egységesség? Változatosság? A cigány kisebbség és a nyelvi sokféleség. *Nyelvtudományi Közlemények.* A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének folyóirata. 103. kötet, Budapest. 163-204.

Szalai Andrea 2015: A cigány kisebbség nyelvei: szociolingvisztikai aspektusok. In Orsós Anna (szerk.): *A romológia alapjai*. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Wlislócki Henrik Szakkollégium. 117-151.

Vekerdi József 1990: A cigány nyelv és kultúra. *Korunk* (III. folyam 1.) 7. szám. 813-817.

РЕЗЮМЕ

Роми – це група людей, які розкидані по всьому світу. Вони мають свою мову, різні версії якої живуть у світі. Однак багато з них не говорять на жодному з ромських діалектів (Vekerdı 1990: 813-814).

На Закарпатті роми також живуть, але більшість із них вважають угорську чи українську рідними мовами. Лише одиниці знають якусь версію мови свого народу (Braun–Csernicskó–Molnár 2010: 26). Як наслідок, відрізняється ставлення до мови в ромів, які живуть у Закарпатті та в інших куточках світу. Це пов'язано з тим, що на формування мовної позиції впливає оточення, країна, де ми живемо, оточуючі народи, їх мови, різний досвід, який можна отримати у зв'язку з мовою, а також стать, вік, культурне походження та інше, що також впливає на його формування (Duraу 2008: 5–6; Szabó 2008: 14).

У дипломній роботі я досліджувала мовну позицію та використання мови учнями Баркасівської середньої школи, Сернянської початкової школи та Мукачівської початкової школи №14. Виявилось, що переважно у всіх учнів рідною мовою є угорська, яку школярі також використовують у своєму повсякденному житті. У Баркасово найменше знають інші мови, тоді як у Серне та у Мукачево значно вищий рівень.

На ставлення до мов значний вплив має те, наскільки добре учні знають їх. Таким чином, можна сказати, що всі позитивно ставляться до угорської мови. Державна та російська мови оцінюються учнями у Баркасово, у Серне та у Мукачеві більш негативно, ніж угорська, оскільки ці мови використовуються менше в їх оточенні. З іншого боку, можна сказати, що ці мови вважаються в Мукачівській початковій школі № 14 більш гарними, корисними, легкими та визнаними, ніж у селі, що можна пояснити тим, що учні Мукачево стикаються з українською та російською мовами більшою мірою в місті. Ставлення до ромської мови є найбільш позитивним серед школярів Серне, знання цієї мови тут є найвищим. Ніхто з учнів у Баркасово та у Мукачеві не знає цієї мови. Однак у Мукачеві вона оцінюється позитивніше, ніж у Баркасово. З іншого боку, можна чітко сказати, що у всіх обстежених місцях, порівняно з іншими мовами, вони найменш позитивно ставляться до ромської. У Баркасово та у Мукачеві учні, які вважають себе циганами, охоче вивчають ромську мову, а в Серне велика кількість угорських школярів також вивчали її, якби мали можливість.

MELLÉKLET

A kutatás során használt kérdőív (kitöltött példány)

Bankaskó

Kérdőív

1. Nemed:

Lány

Fiú

2. Hányadik osztályba jársz? 9

3. Milyen nemzetiségűnek tartod magad?

Roma

4. Mi az anyanyelved?

Magyar

5. Anyanyelveden kívül beszélsz-e más nyelvet/nyelveket?

Igen

Nem

Ha igen, melyet/melyeket?

Kicsit ukránul

6. Beszéled-e valamelyik roma nyelvjárást?

Igen

Nem

Ha nem, szeretnéd-e megtanulni? Miért?

7. Ha lenne lehetőség roma nyelvet tanulni, akkor élnél-e vele? Indokold meg, miért!

Igen

mert több emberrel tudok beszélni

Nem

8. Édesanyád anyanyelve: Magyar

9. Édesanyád iskolai végzettsége:

Nem járt iskolába

Alapfokú (általános iskola)

Középfokú (középfiskola, szakközépfiskola, technikum, tanítóképző)

Felsőfokú (főiskola, egyetem)

10. Édesanyád jelenlegi foglalkozása: háziasszony

11. Édesapád anyanyelve: Magyar

12. Édesapád iskolai végzettsége:

Nem járt iskolába

Alapfokú (általános iskola)

Középfokú (középfiskola, szakközépfiskola, technikum, tanítóképző)

Felsőfokú (főiskola, egyetem)

13. Édesapád foglalkozása: Építésze

14. Hány tagú a családodok (nagyszülők és testvérek, akikkel együtt élsz)? 6

15. Általában milyen nyelven/nyelveken beszélsz az alábbi személyekkel?

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz	Egyéb
Édesanyáddal	✓				
Édesapáddal	✓				
Nagyszüleiddel	✓				
Barátaiddal	✓				
Szomszédokkal	✓				
Tanáraiddal	✓				
Iskolatársakkal	✓				
Üzletben az eladóval	✓				
Orvossal	✓				

16. Szerinted van-e olyan, hogy szép nyelv?

Igen Nem

17. Szerinted mi jellemző a „szép beszédre”? Hogyan beszél az, aki szépen beszél?

Kulturált, nem használ csúnya szavakat,
több a szókincse

18. Szerinted te szépen beszélsz?

Igen Nem

19. Előfordult-e, hogy valakik gúnyolták vagy dicsérték a beszédmododat? Ha gúnyolták/ dicsérték kik voltak azok, és mivel indokolták?

Igen, volt ilyen. Egy tanár volt, mert
szerinte nem szépen fogalmazok

20. Szépnek tartod-e az alábbi nyelveket? Válaszodat indokold meg!

Magyar

Igen, mert az az anyanyelvünk
 Nem, mert _____

Ukrán

Igen, mert _____
 Nem, mert nem szép az ukrán nyelv, mert ránk erőltetik

Roma

Igen, mert _____
 Nem, mert nem ismerem ezt a nyelvet

Orosz

Igen, mert _____
 Nem, mert nem ismerem ezt a nyelvet

21. Szerinted melyik nyelv szebb?

Magyar

Roma

Ukrán

Orosz

Egyéb, _____

22. Szerinted mennyire illenek a következő állítások az alábbi nyelvekre?

(5 – teljesen, 1 – egyáltalán nem)

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz
Szép	1 2 3 4 ⑤	1 2 ③ 4 5	1 ② 3 4 5	① 2 3 4 5
Hasznos	1 2 3 4 ⑤	1 2 3 ④ 5	1 2 ③ 4 5	1 ② 3 4 5
Előnyös	1 ② 3 4 5	1 2 ③ 4 5	① 2 3 4 5	1 2 ③ 4 5
Lehet vele érvényesülni	① 2 3 4 5	① 2 3 4 5	① 2 3 4 5	① 2 3 4 5
Könnyű	1 2 3 4 ⑤	1 2 ③ 4 5	1 ② 3 4 5	① 2 3 4 5
Elismerik más országokban	1 2 ③ 4 5	1 2 ③ 4 5	1 2 ③ 4 5	1 ② 3 4 5

23. Milyen nyelven szoktad általában az alábbi tevékenységeket végezni?

	Magyar	Ukrán	Roma	Orosz	Idegen nyelv	Nem szoktam
Könyvet olvasni	✓	✓				
Tévét nézni	✓					
Rádiót hallgatni	✓					
Zenét hallgatni	✓	✓				
Internetezni	✓					

24. Szerinted hol beszélnek a legszebben magyarul?

Magyarországon

Csak Budapesten

Kárpátalján

Csak Barkaszon

Egyéb helyen: _____

25. Szokott-e valaki javítani a magyar beszédeden? Ha igen, ki/kik és miért?

Igen, tanárok. Szerintük nem szépen fogalmozok

Nem

26. A családotban vannak-e olyanok, akik beszélnek a roma nyelvet? Kik?

Igen _____

Nem

27. Értékelj, hogy számodra mennyire fontos a roma nyelv ismerete? (5 – nagyon fontos, 1 – egyáltalán nem fontos). Miért gondolod így?

① 2 3 4 5

Mert nem ismerem!

28. Érdekelnek-e tévében vagy rádióban sugárzott roma nyelvű nemzetiségi magazinok? Indokold meg, miért?

Igen

Nem Nem érdekel, mert nem értem

29. Felnőtt korodban mivel szeretnél majd foglalkozni?

Még nem tudom

30. Szerinted érhet-e valakit hátrány amiatt, hogy ő roma nemzetiségű? Miből gondolod ezt?

Nem érheti hátrány ez miatt.

Köszönöm, hogy segítettél nekem!

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

Дата перевірки:
18.05.2021 15:12:58 EEST

Дата звіту:
18.05.2021 22:22:37 EEST

ID перевірки:
1007910728

Тип перевірки:
Doc vs Internet

ID користувача:
100006701

Назва документа: Barta Karolina Kitti_Magyar szak_Szakdolgozat_2021

Кількість сторінок: 50 Кількість слів: 14429

Кількість символів: 106011 Розмір файлу: 1.99 MB ID файлу: 1008002887

3.77%

Схожість

Найбільша схожість: 0.87% з Інтернет-джерелом (<http://genius-ja.uz.ua/images/files/orban-gyulaszakdolgozat.pdf>)

3.77% Джерела з Інтернету

34

Сторінка 52

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0%

Вилучень

Немає вилучених джерел